

European Scientific e-Journal

ISSN: 2695-0243

ISSUE 9 (15)
December 25, 2021

**PHILOSOPHICAL THOUGHT OF THE 21ST CENTURY:
IF THERE IS A FUTURE FOR PHILOSOPHY**

EU, Czech Republic, Ostrava-Hlučín

ISBN: 978-80-908353-4-4

DOI: 10.47451/col-09-2021-015

GLOBAL SCIENCES IN THE NAME OF HUMAN DEVELOPMENT

EUROPEAN SCIENTIFIC E-JOURNAL

ISSN 2695-0243

DOI 10.47451

ISSUE 9 (15)

PHILOSOPHICAL THOUGHT OF THE 21ST CENTURY: IF THERE IS A FUTURE FOR PHILOSOPHY

DOI 10.47451/col-09-2021-015

“Anisiia Tomanek” OSVČ

EU, Czech Republic

2021

Philosophical thought of the 21st century: if there is a future for philosophy.
Collection of Scientific Articles. European Scientific e-Journal, 9 (15).
Hlučín-Bobrovníky: “Anisiia Tomanek” OSVČ, 2021.

ISSN 2695-0243
ISBN 978-80-908353-4-4

Chief Editor
Alexander G. Buychik
Doctor of Science in Economics, PhD of Social and Political Sciences

Chief Reviewer
Igor Orlov
Full Professor, Doctor of Science in Politics

Director of the Issue
Anisiia Tomanek
Master of Social Sciences and Cultural Studies

Table of Contents

<i>Lebedev, S.V.</i> The problem of postmodern perception	7
<i>Lebedeva, G.N.</i> Pan-Slavism: the history of the geopolitical idea	16
<i>Klujev, A.S.</i> Nikolai Onufrievich Lossky's intuitivism: philosophy of music	27
<i>Kapitsa, V.F.</i> Innovative development of science on the basis of noosphere world understanding, noo-knowledge and methodology of noo-scientific cognition (in Ukrainian)	40

Sergey V. Lebedev

Full Professor, Dr of Philosophical Sciences

Head of the Department of philosophy

Higher School of Folk Arts (Academy)

St Petersburg, Russia

E-mail: servicleb@list.ru

ORCID: 0000-0002-7994-2660

The problem of postmodern perception

Abstract:

The concept of “postmodern” has turned from a philosophical term into a fashionable word, used incredibly widely by a variety of people under a variety of circumstances. As is often the case with popular words, it becomes difficult to give a concrete and generally accepted definition of what lies behind the concept of postmodernity. Postmodernism is also understood as the latest artistic and architectural trends. It seems that as many people as there are postmoderns. The study aimed to clarify the detection of postmodernism in philosophical thought based on the modern paradigm. In the study course, historical, comparative and logical methods were applied. To solve the research tasks, the works of leading modern specialists in postmodernism were used. The author concludes that the beginning of the 21st century will go down in history as a time of timelessness: no great ideas, no great feats, even no great crimes. On the other hand, Russia can take a leading place in the post-Western world if only it does not forget that it is a Eurasian country with its development path.

Ключевые слова: postmodernism, postmodern philosophy, multiculturalism, post-western era, deindustrialization.

Сергей Викторович Лебедев

профессор, доктор философских наук

заведующий кафедры философии

Высшая школа народных искусств (Академия)

Санкт-Петербург, Россия

E-mail: servicleb@list.ru

ORCID: 0000-0002-7994-2660

Проблема восприятия постмодерна

Аннотация:

Понятие «постмодерн» из философского термина превратилось в модное слово, употребляемое невероятно широко самыми разными людьми при самых разных обстоятельствах. Как это часто бывает с популярными словами, дать конкретное и общепринятое определение того, что скрывается за понятием постмодерна, становится

затруднительно. Под постмодерном понимают и новейшие художественные и архитектурные направления. Похоже, сколько людей, столько и постмодернов. Целью исследования являлось уточнение детекции постмодернизма в философской мысли исходя из современной парадигмы. В ходе исследования были применены исторический, сравнительный и логический методы. Для решения поставленных задач исследования были использованы труды ведущих современных специалистов по постмодернизму. Автор приходит к выводу что начало XXI века войдет в историю как время безвременья: никаких великих идей, никаких великих подвигов, даже никаких великих преступлений. Россия же в пост-западном мире может занять ведущее место, если только не забудет, что является евразийской страной, имеющей свой путь развития.

Keywords: постмодернизм, философия постмодерна, мультикультурализм, пост-западная эпоха, деиндустриализация.

Introduction

The concept of “postmodern” has turned from a philosophical term into a fashionable word, used incredibly widely by a variety of people under a variety of circumstances. As is often the case with popular words, it becomes difficult to give a concrete and generally accepted definition of what lies behind the concept of postmodernity. Postmodernism is also understood as the latest artistic and architectural trends. It seems that as many people as there are postmoderns.

Common to various national variants of postmodernism can be considered its identification “with the name of the era of ‘tired’, ‘entropic’ culture, marked by eschatological moods, aesthetic mutations, diffusion of large styles, mixing of artistic languages. The avant-garde attitude to novelty is opposed here by the desire to include in modern art the entire experience of world artistic culture by its ironic quoting” (Science. Art. Greatness. Cultural Studies, 2020). (It would be better to directly call “ironic quoting” banter). “It is an intelligent procedure is more or less expanded rejection of the rationalist tradition of the Enlightenment, establishing independent of any empirical testing of theories, cognitive and cultural relativism which sees science as a ‘narration’ or social constructs among other” (Bricmont & Sokal, 2002).

The study aims to clarify the detection of postmodernism in philosophical thought based on the modern paradigm.

The study tasks were:

- determine the relevance of the modern perception of postmodernism in the context of philosophical thought,

- trace the variability of the formation of the philosophical thought of postmodernism.

In the study course, historical, comparative and logical methods were applied.

To solve the research tasks, the works of leading modern specialists in postmodernism such as V. Bryson, J. Bricmont, N.E. Bulankina, M.Y. Chotchaeva, A.A. Khudin, C. Jencks, E.S. Maslova, M.A. Mozheiko, M. Onfray, V.T. Sosnovsky, N.A. Sheleshneva-Solodovnikova, N.V. Supron, E.S. Zolotova were used.

1. Actualization of the modern postmodernism perception in the context of philosophical thought

Unlike the predecessor of the modern era, when the culture was dominated by certain artistic styles, and now there is “multiculturalism”, it has many genres, including (of course, only in theory), no dominant hegemony (Jencks, 1989).

In the field of philosophy, postmodernism declares that now philosophy “in principle denies the possibility of reliability and objectivity, concepts such as ‘justice’ or ‘righteousness’ lose its value...” (Bryson, 2001).

Well, postmodern philosophy really does not pretend to discover great truths. It cannot and does not try to answer the classic questions: Who am I? From where? What can I know? What can I hope for? The philosophy of the postmodernists is occupied only “the game of beads” as G. Hesse said, i.e., intellectual games that do not give anything to either the mind or the heart. All fashionable postmodern words like “deconstruction”, “simulacrum”, “delegitimization”, etc., cannot hide the fact that such a philosophy cannot explain this world and offer it a new transcendental idea. Accordingly, the postmodernist philosopher cannot offer any alternative to the current state of things. But it is precisely in the offer of an alternative that development is contained. The “removal” of contradiction means development. “Contradiction is the source of development,” Hegel said. If philosophy admits that it not only cannot but is not going to “remove” the contradiction, then this is only the philosophy of sophists. And in fact, as sophists refused to seek the truth, referring to the subjectivity of perception of the world (recall Protagor’s “man is the measure of all things!”), then postmodernists argue that we can only parse “texts” without any conclusions.

As the French philosopher, M. Onfray figuratively writes, “After what is now called the collapse of the great discourses – Christianity, Freudianism, Marxism, structuralism. Despite its own supposed death, philosophy has never felt so good. And, at the same time, she has never been so bad... Good, because it is constantly

expected to make sense, answers to ethical and political, that is, existential questions: how to think, live and act without transcendental supports in a world subject only to the laws of the market? It's bad because responding to this general demand, supply allows mediocrity, traders, cynics and opportunists to push the next batch of contraband goods" (Onfray, 2012).

So, philosophy exists in the postmodern era but does not pretend to play the role of philosophy. Philosophy only reflects the thought of its society. As society is, so is philosophy.

To date, humanity has come to realize the exhaustion of the previous version of the world development in the absence of a clear understanding of what will replace it. It is no coincidence that nowadays when determining certain features of the state of the world, the prefix "post" is most often used. Western society is called post-industrial, post-class and post-national. Europe is considered a "post-Christian" continent. European integration, which largely deprived the EU countries of state sovereignty, led to the emergence of European "post-statehood". Russia and the former countries of the "socialist camp" are called post-socialist (which is absolutely fair, because it is impossible to call them capitalist and democratic, without lying to the soul). The absence of ideological alternatives is also manifested in the post-ideological nature of the modern world.

However, the word post is quite applicable to the current state of the science. Indeed, it can be said that the former "classical" scientific systems, born in the 19th century, can no longer claim to be able to explain all the features of the development of nature. The 19th century was the century of the creation of universal scientific systems. Newtonian physics, the periodic table, Darwin's theory, and finally Marx's philosophy and economic theory – all of them together offered a logical and convincing picture of nature and society. But for more than a century, this picture cannot be considered scientific. Modern physics cannot define matter or field. Similarly, medicine does not define life. Darwinism has little to offer to explain cloning.

But all this does not mean the appearance of more or less well-established alternative theories to the classics. In this sense, the era of "post classics" has really come in science now. And philosophy, as a result, also finds itself in a state of "postmodern".

So, in our time, the philosophical "postmodern" is just a statement of the fact that humanity has reached a dead end but, at the same time, does not know either the society in which it lives or how to find a way out of the impasse

2. Variability of the formation of postmodernism philosophical thought

It seems that the “post-era” should end soon. The world is dominated by Western powers, which cannot give humanity a great idea. Previously, the West for the non-Western (that is, most) part of humanity evoked associations with railways, steamships, newspapers, parliaments, Christianity, universities. Now Western values are reduced to “big macs” and the rights of sexual minorities. The rise of religious fundamentalism in these conditions is quite understandable. And this only means that the half-thousand-year domination of Western civilization is coming to an end. In the 21st century, countries such as China, India, Brazil, Nigeria, and some other countries of the recent political and economic periphery will play a leading role.

Well, and the West itself? He is entering the post-Western era. Nowadays, the West is already quite different compared to the 1950s and 60s, when they started talking about postmodernism. The low birth rate and high life expectancy led to the fact that Western nations began to turn into nations of pensioners. At the same time, it should understand that even the younger generation of current Europeans and white Americans is the “generation of only children”. The infantile, who grew up in abundance, brought up by TV in the countries of the victorious sexual revolution, is hardly capable of decisive and deliberate actions.

Weakened by hedonism, Westerners lose the ability to fight. It is especially significant to military service. The death of one soldier during a peacekeeping mission causes immediate hysteria with the demand to “return the boys” home. And 2021 witnessed the shameful flight of Americans from Afghanistan. And this means that the West is no more. Instead, there is only a certain number of States in which there is a certain political regime and a certain social system. There are no nations in the West either. There is only a collection of various minorities.

Until recently, it was the West (along with the USSR) based on world industrial and scientific and technological development. However, that is in the past now. Nowadays, real production is concentrated in China and other countries of the “South”. The West itself has become only a consumer. When beginning all this globalization the West hoped goods would be produced somewhere in the East or South and consumed in the West. But these beliefs were based on sand. Of course, sooner or later, those countries and territories that produce goods will require an appropriate share of global distribution.

The withdrawal of industry to countries with cheap labour has led to the large-scale deindustrialization of the West. A kind of symbol of this deindustrialization was an anecdotal case when George W. Bush, upon learning that the star-spangled flag sewn in China was proudly flying over the White House, ordered to find a real flag

sewn in America. Oddly enough, there is still a bit of light industry left in this country, and the national flag sewn on the territory of the United States managed to be found. Only illegal immigrants from Asia worked at the factory where it was sewn.

The election of US President Barack Hussein Obama has become a classic example of how a country leaving the scene chooses a young barbarian as its leader. It was the case in the Roman Empire during the decline. Then the emperors were natives of remote provinces and, later, natives of the barbarian periphery. In the United States, where various racial minorities already make up the majority of the population, only a representative of an old minority that is completely rooted in the country can become president, unlike, e.g., Latinos.

The bulk of workers in the countries of the modern West are no longer workers, but office workers. The incredibly expanded service sector provides the bulk of the GNP of Western countries. However, the real sector of the economy, which creates material values, is increasingly shrinking. Only strategic considerations explain the fact that the military industry of Western countries has not yet been transferred to Asia or Latin America. However, all these circumstances make it very difficult to get out of the crisis by expanding domestic demand, as recommended by Keynes' theory and as Roosevelt's America emerged from the Great Depression.

In the 1960s, G. Marcuse and other thinkers of the "new left" pinned all their hopes on the student youth, like racial, ethnic and other minorities, as a force capable of changing the world. However, after the 1968 events, the ruling Western establishment managed to turn the revolt of system outsiders into a game. The authorities in power have successfully applied:

- artization, i.e., the withdrawal of protest into the plane of show business, pop art, etc.;
- anaesthesia, i.e., the protest withdrawal from the real world into the world of dreams;
- religification, i.e., the planting of various mystical cults among the protesters, which was supposed to switch interests from changing reality to questions of "afterlife";
- carnivalization, i.e., imposing the idea of political activity as a game, entertainment, holiday, which, naturally, turns this activity into politically safe.

Street demonstrations turned into flash mobs. The authorities have launched work to create a "youth ghetto", to encourage, invent and plant youth subcultures. At the same time, tolerance and multiculturalism began to be imposed - to ensure inner peace, to avoid the repetition of mass demonstrations of minorities. At the

same time, the education “reform” started in the West when education primitivizing and profanation began to be introduced under the guise of “democratization”. As a result, a whole generation of people has already grown up in the West, intelligent and educated in their way, excellent narrow specialists, but having a very mosaic, devoid of integrity, idea of the world and humanity. Philosophy by definition is not suitable for the masses’ primitivizing. Therefore, it should be reduced to a set of disparate esoteric texts.

So, the grapes of anger did not bloom, and society began to exist, not burdened with great ideals, but for a long time free from shocks.

All this had a very direct impact on philosophy. If earlier J.-P. Sartre proclaimed that an intellectual cannot but be engaged, now political engagement for a philosopher becomes a bad tone.

In politics, the postmodern era has led to sad results, undermining the intellectual level not only of system opponents but also the established ones.

Political leaders of the postmodern era are made with the help of television and social networks. Nowadays, it is unlikely that F.D. Roosevelt, who, as you know, rode in a wheelchair, became president. However, a charmer like Macron, who looks good on a blue screen, devoid of other qualities, and becomes the leader of the nation. However, this is the political elite of modern Europe.

Conclusion

The beginning of the 21st century will go down in history as a time of timelessness: no significant ideas, no great deeds, not even any great crimes.

Until recently, great ideologies dominated the world, offering alternatives to the existing order of things. Now there are no clear ideological alternatives in sight. Various environmental, feminist and anti-globalist organizations do not pretend to create global positive theories. And these are not the ideas for which you can give your life.

What is happening in the world is sad. Western civilization with all its countless disadvantages still provided a phenomenal rise of humanity. Now, the African and Oriental traditions that will dominate the world of the new century are unlikely to be able to ensure its further development. It seems that the fall of Western civilization will resemble a similar fall of the ancient world, replaced by the “dark ages”.

On the other hand, Russia can take a leading place in the post-Western world, if only it does not forget that it is a Eurasian country with its own path of development.

However, there are opportunities to avoid the new Middle Ages. Humanity must move to a kind of “neo-modern”. It is necessary to discard the current Western model of development, as it has become a dead-end, and return to the origins of development. If it wants to remain philosophy, it is necessary to return to dialectics in the philosophy field.

It is necessary to recall and critically evaluate the philosophical achievements of Western dialectics, e.g., the Frankfurt School, G. Marcuse, J.-P. Sartre, E. Gellner, E. Hobsbaum, N. Chomsky, I. Wallerstein, A. Negri, S. Zizek. Let us recall the achievements of Russian philosophy, which is not limited to idealists from the former Marxists of the “silver age”. From the Russian philosophical thought, it is necessary to turn first of all to the work of the Slavophiles who justified the difference between Russian civilization and the Western Romano-Germanic one. We must recall the inspiring thoughts of Russian cosmists again if we want to give society, and the whole world as a whole, a fascinating idea.

References:

- Bricmont, J. & Sokal, A. (2002). *Intellectual tricks. Criticism of modern postmodern philosophy*. Moscow: The House of Intellectual Books. (in Russian)
- Bryson, V. (2001). *The political theory of feminism*. Moscow: Idea-Press. (in Russian)
- Bulankina, N.E. (2020). Comprehensive model of humanitarian self-organisation of personality in the era of post-modernism. *Psychology of Education in a Multicultural Space*, 3 (51), 42-49. Yelets State University named after I.A. Bunin. (in Russian)
- Chotchaeva, M.Y. & Sosnovsky, V.T. (2017). Postmodernism in modern culture and literature. *Bulletin of the Adygea State University. Series 2: Philology and Art History*, 2 (197), 177-182. Maikop: Adygea State University. (in Russian)
- Jencks, C. (1989). *What is post-modernism*. NY.
- Khudin, A.A. (2018). On duality in the architecture of postmodernism. *Modern Architecture of the World*, 11, 39-54. Moscow: Central Research & Design Institute. (in Russian)
- Maslova, E.S. (2018). The erosion of identity in postmodernism. *Humanities of the South of Russia*, 7, 6, 105-111. Federal Research Sociological Center of the Russian Academy of Sciences, Southern Federal University. (in Russian)
- Mozheiko, M.A. (2018). Modern socio-cultural transformations and the latest trends in philosophy: from postmodernism to post-postmodernism. *Man, Society, History, Language, Culture in Modern Scientific Consideration. Materials of the International Scientific Conference*, 65-81. (in Russian)

- Onfray, M. (2012). *L'ordre Libertaire: La vie philosophique de Albert Camus*. Flammarion. (in French)
- Science. Art. Greatness. Cultural Studies (2020, August 27). Retrieved October 5, 2021 from <http://culture.niv.ru/doc/aesthetic/lexicon/220.htm> (in Russian)
- Supron, N.V. (2020). A look at the problem of values in the era of postmodernism. *Epoch of Science*, 22, 296-299. Krasnoyarsk State Agrarian University. (in Russian)
- Zolotova, E.S. (2015). Postmodernism: from culture to anti-culture. *Philosophy of Economy*, 2 (98), 276-297. Moscow: Investment company "Barrel". (in Russian)

Galina N. Lebedeva

Associate Professor of the Department
Candidate of Philosophical Sciences (PhD)

Department of Philosophy
A.S. Pushkin Leningrad State University

St Petersburg, Russia

E-mail: gal_le@list.ru

ORCID: 0000-0002-6217-9929

Pan-Slavism: the history of the geopolitical idea

Abstract:

The article examines the phenomenon of “pan-Slavism” as an attempt to explain the variety of problems associated with the cultural, ethnic and political unity of the Slavs. For the first time, the ideology of pan-Slavism arose among the Western Slavs, which then reached Russia. For the Slavs, the ideas of pan-Slavism were a means of self-defence against the threat of assimilation and dissolution in the surrounding peoples. In addition to political and social, most foreign Slavs also experienced cultural humiliation. In the Russian Empire and the USSR, pan-Slavism had an oppositional character. The author used historical, logical, comparative and other methods to achieve the study tasks. In the study course, famous pan-Slavism philosophers’ works of the past and present are used. The author concludes that pan-Slavism played an outstanding role in awakening the national consciousness of the Slavic peoples, including those aliens to Russia, by suspending the assimilation of the Slavs by Western and Eastern conquerors. The Balkan Slavs generally gained independence from the hands of Russia.

Keywords: pan-Slavism, geopolitical ideas, Slavs, Haushofer, Krizhanich, I.S. Aksakov, N.Y. Danilevsky, A.F. Gilferding, S.V. Lebedev.

Галина Николаевна Лебедева

доцент кафедры, кандидат философских наук
кафедра философии

Ленинградский государственный университет имени А.С. Пушкина

Санкт-Петербург, Россия

E-mail: gal_le@list.ru

ORCID: 0000-0002-6217-9929

Панславизм: история геополитической идеи

Аннотация:

В статье рассматривается феномен «панславизма» как попытка объяснить многообразие проблем, связанных с культурным, этническим и политическим единством славянства. Впервые идеология панславизма возникла среди западных славян, которая затем добралась

до России. Идеи панславизма для славян были средством самозащиты перед угрозой ассимиляции и растворения в окружающих народах. Кроме политической и социальной, большинство зарубежных славян испытывали и культурную приниженность. В Российской империи и СССР панславизм имел оппозиционный характер. Для достижения поставленных задач исследования были применены исторический, логический, сравнительный и иные методы. В ходе работы использованы труды известных философов панславизма прошлого и настоящего. Автор делает вывод, что панславизм сыграл выдающуюся роль в деле пробуждения национального самосознания славянских народов, в том числе и цивилизационно чуждых России, приостановив ассимиляцию славян западными и восточными завоевателями. Балканские славяне вообще получили независимость из рук России.

Ключевые слова: панславизм, геополитические идеи, славяне, славянство, Хаусхофер, Крижанич, И.С. Аксаков, Н.Я. Данилевский, А.Ф. Гильфердинг, С.В. Лебедев.

Introduction

The classic of geopolitics Karl Haushofer did not accidentally call one of his main books *Pan-ideas in Geopolitics*. He noted: “The convincing experience of geography and history testifies that all ideas that proclaim broad goals (pan-idea) embracing entire peoples instinctively strive for embodiment, and then for development in space, becoming descriptive and real phenomena on the expanses of the Earth in understandable forms that have global political significance” (Haushofer, 2001).

Pan-Slavism (in the 19th century, the name “Slavic question” was adopted) is one of the little-known and little-studied phenomena in Russian ideology and politics. Pan-Slavism can be considered a classic Haushofer pan-idea. Pan-Slavism has never been particularly influential and popular. However, without it, it is impossible to explain such historical events as Russia’s policy in 1877 during the liberation of Bulgaria or in 1914 when it was the desire to protect Serbia that became the formal reason for Russia’s entry into the war against Germany and Austria-Hungary. The last pan-Slavism echo was manifested in the support of Russian volunteers for the Serbs during the 1990s Balkan Wars. Pan-Slavism had a certain impact on the identity of some Slavic nations, including Russians. However, it is hardly far-sighted to consider pan-Slavism only a fact of history. Any crisis in Europe will once again lead to the rise of this ideology.

The study purpose was to analyze the phenomenon of “pan-Slavism” as an attempt to explain the variety of problems associated with the cultural, ethnic and political unity of the Slavs.

Based on the goal, the following tasks were developed:

- make a historical excursion on the formation of the philosophical thought of pan-Slavism,
- study the basis of the phenomenon of pan-Slavism,
- analyze the pan-Slavism phenomenon as a justification of the problems of the cultural, ethnic and political unity of the Slavs.

The author used historical, logical, comparative and other methods to achieve the study tasks.

In the study course, the famous pan-Slavism philosophers' works of the past and present, like prominent researchers in Slavism and geopolitics such as I.S. Aksakov, V.A. Dyakov, S.M. Falkovich, K. Haushofer, A.F. Hilferding, V.I. Lamansky, L.P. Lapteva, S.V. Lebedev, S.A. Nikitin, A.F. Rittich, G.V. Rokina, L. Shtur, etc. are used.

Study materials

In the past, the term “pan-Slavism” was understood to mean all the variety of problems related to the cultural and ethnic unity of the Slavs (Lapteva, 2012; Kikeshev, 2014). In various Slavic countries, e.g., in the Czech Republic, Slovakia, Croatia, pan-Slavism became a very popular and influential political trend for some time (Rittich, 1885; Lapteva, 1994:5-21; Lapteva, 1991; Rokina, 1998; Shtur, 1909). In addition, there were also variants of *mini-pan-Slavism*, i.e., *Czechoslovakism* and *Illyricism* (later, *Yugoslavisim*). The results of these movements were the existence of Czechoslovakia and Yugoslavia. Also in Bulgaria, up to 1945, there was a massively supported desire to create a *Bulgaria of the Three Seas* within the borders established for Bulgaria by the *1878 San Stefano Peace*. But over time, pan-Slavism gave way to other ideological trends, whether liberal or socialist.

In Poland, pan-Slavism has never been popular, since Poles have always referred themselves not to the Slavic world, but Western civilization. (Whether the West considered Poland to be its full-fledged and equal part is another question). Polish mini-pan-Slavism can be considered the persistent desire of Poland to regain power over the eastern “kres”, which was reflected in the uprisings of the 19th century, and the *Giedroyc Doctrine* and the “historical foreign policy”.

Pan-Slavism has been present in Russian public thought to one degree or another since the *Tale of Bygone Years*. Already G. Krizhanich (1619-1683) gave a theoretical justification for pan-Slavism, although he fell victim to the main stumbling block among the Slavs – the religious split of the Slavs into Catholics and Orthodox (Markevich, 1876; Pushkarev, 1984). However, until the second half of

the 19th century, common Slavic problems did not interest Russian society. In the Moscow era, “Latin” was the main enemy of Russia, with whom compromise was impossible, unlike Islam. At the time of the Russian Empire, the Russian “advanced” society was more interested in the problems of the whole of “Europe” than in relations with the small Slavic peoples who did not have statehood. Even the Slavophiles, despite such a name, were mostly busy with “domestic” Russian affairs. However, Slavophilism and pan-Slavism are completely different ideologies, although they showed sympathy for each other in several particular issues.

However, soon after the beginning of the Great Reforms of 1860-70, which led to the liberation of serfs, the attitude of Russian society towards unfree Slavs changed dramatically. The liberation of their oppressed estates could not but evoke associations with the oppressed foreign Slavs. In the second half of the 19th century, pan-Slavism became the most widespread among all strata and political forces of Russian society. “Pan-Slavism in Russia is not a program of any party, but a political confession of the Russian people,” wrote the well-known journalist M.N. Katkov (Moscow Vedomosti). For that era, all this did not sound like an exaggeration.

Never before, and in the future, has the question of Slavic unity had such significance in the intellectual life of Russian and Slavic society. In the second half of the 19th century, the pan-Slavic trend in public thought possessed the masses and had chances to be realized in practice. Potentially, Russia of that time had the opportunity to lead the pan-Slavic unity.

Pan-Slavism in the Russian Empire in the 1850s and 60s had an emphatically oppositional character. The Slavophiles considered the Petersburg Empire to be a German state and, to the best of their ability, taking advantage of the slightest relaxation of censorship, conducted pan-Slavism agitation. But this often led to repressive measures against supporters of this trend.

In 1858, Slavic Committees also emerged in Russia (Nikitin, 1960; Nikitin, 1970), which became an influential ideological and political force in the post-reform years. Contemporaries did not accidentally liken Slavic Party Committees, and the informal leader of the Committees, who did not hold any government posts, I.S. Aksakov, turned into a politician of European scale (Aksakov, 2008).

The years of a social upsurge in Russia coincided with the epoch of the national unification of Italy, Germany, and Romania. All this also could not but suggest that the Slavs will be able to find unity, if not political, then cultural. Particular importance for this topic is the fact that the ideology of pan-Slavism arose among the Western Slavs for the first time. Only then it reached Russia.

By the mid-19th century, only Montenegro had full independence outside of Russia from the Slavic lands. The rest of the people lived under the Germans, Hungarians (in Austria-Hungary), and Turks ruled. Practically everywhere the Slavs were oppressed, the ruling classes in the Slavic lands consisted of foreigners and assimilated Slavs.

As always, Poland stood apart. Having no statehood, the Polish lands enjoyed various autonomy's degrees within the three empires. At the same time, Poles (more precisely, polarized Eastern Slavs and Zhmudins) comprised the ruling class in the western provinces of the Russian Empire (present-day Lithuania, Right-Bank Ukraine, Belarus), like Austrian Galicia.

In addition to political and social, most foreign Slavs also experienced cultural humiliation. Their languages were reduced to the vernacular dialects level, there were prohibitions on teaching in their native language. In the Ottoman Empire, religious oppression was added to it. Even in the early 19th century, assimilation and dissolution of the Slavs in the surrounding peoples seemed to be a matter of time. Among the Austrian Slavs, various groups of "semi-Germans" who switched to German and culture began to make up a noticeable stratum, a significant number of "Magyarons" grew up among Slovaks in Hungary, and a Bosnian Muslim ethnos started to form among the "Poturchens" on the Balkan Peninsula. It is no accident that the famous Czech historian and philosopher J. Dobrovsky (1753-1829) (Palatsky, 1838) considered the history of his people complete and wrote his books in German. Large-scale Germanization took place in Poznan, and Silesia and Pomerania were read entirely by German lands.

In the second half of the 19th century, Slavic peoples were actively awakening in all spheres of cultural activity. Paradoxically, the revolutionary events in the Austrian Empire, in which the Slavs played a counter-revolutionary role, (with the exception, again, of the Poles) being, together with the Russian troops, the saviours of the Habsburgs gave the impetus for theoretical pan-Slavism. However, speaking out against the German and Hungarian revolutionaries, whom the Slavs were "reactionary peoples", ultimately, the Slavs defended their national identity.

So, when L. Kossuth, the leader of revolutionary Hungary, refused to give autonomy to the Slavic peoples who were part of the revived Hungarian state, telling the Croatian deputation that he did not know such a people as Croats, it determined the behaviour of all non-Magyar ethnic groups of the country. The Governor of Croatia J. Jelacic led an army of Croats and Serbs to Vienna and Budapest. Jelacic directly explained the reason why the entire Croatian people rose to fight for the Habsburgs against democracy: "I would rather see my people under the Turkish yoke

than under the complete control of their enlightened neighbours... Enlightened peoples demand from those whom they rule their soul, that is, in other words, their nationality” (West, 1997:20). Similar feelings were shared by the Czechs, who opposed the annexation of the Czech Republic to a united democratic Germany. It is no accident that a prominent figure of the Czech Enlightenment, K. Havlicek-Borovsky, told the German Democrats: “Why do you, Germans, frighten us with the Russian whip (Russische Knute); for us, Slavs, it is preferable and better than your German freedom” (Lamansky, 1916).

Thus, during the 1848-49 European revolutions, the Slavs formed a conservative force since they stood for their existence and not for the triumph of democratic principles. But, as already noted, even conservative pan-Slavism was in opposition to official St Petersburg since it required a reorientation of the entire foreign and largely domestic policy of the Russian Empire. The most consistent program of pan-Slavism, outlined in the book by N.Y. Danilevsky’s *Russia and Europe*, which assumed the liquidation of Austria-Hungary and the Ottoman Empire, actually offered the Russian tsar to lead the national liberation revolution of the Slavic peoples.

The most revealing thing about the Russian pan-Slavism of the post-reform years was the fact that it was only to a small extent a “temptation of blood”. Not so much ethnic as linguistic and cultural factors were put forward in the first place in justifying the necessary unity of the Slavs. In the second half of the 19th century, Russian pan-Slavists, who almost did not worry about “purity of blood”, were something strange when various racist theories flourished (recall that in 1853 A.J. de Gobineau’s book *On the Inequality of Human Races* was published, at the same time various social Darwinist theories appeared).

The proximity of the Slavic languages, between the most remote parts of which there were more similarities than in German and Italian dialects, was the main proof in pan-Slavism that, among the Slavs, along with political and cultural, linguistic unity is also possible. In the 19th century, when the norms of literary languages were just being formed, the problem of linguistic Slav’s unity seemed to be solved. The way out was seen either in the use of Slavs as a literary common Slavic Russian language or in the development of a specific artificial language. Both of these options had their active defenders. Thus, such outstanding thinkers of Slavic lands as Czechs I. Jungman (Mylnikov, 1973), I. Gurban, Slovaks L. Shtur (Shtur, 1909) and K. Kuzmani advocated the Russian language transformation into a common Slavic language. Russian is spoken by a large part of the Slavs, that there is a rich

artistic and scientific literature, and, finally, Russian is more or less understandable to all Slavs.

However, for reasons primarily political, the Russian language did not become all-Slavic. The governments of Austria-Hungary, following the rule of “divide and rule”, in every possible way prevented the emergence of a cultural force uniting their Slavic subjects in the form of a common language. On the contrary, it was in Austria-Hungary that the literature’s creation in the smallest dialects was encouraged to split the Slavs even more. In Russia itself, given the illiteracy of most of the population, the indifference of the ruling elite to the education of foreign Slavs, the small number of Russian schools abroad, the hostility of the Catholic Church to Russia, this idea did not cause a response. In such conditions, the Russian language had little chance of becoming common Slavic.

The creation of an artificial language in the 19th century was not surprising. It may recall that the basis of the Italian literary language was the Florentine dialect of the 15th century, which by the time of the political unification of the country was spoken by 600 thousand people from the 27 million population of Italy. In Norway, where the Danish language dominated for many centuries, after gaining independence in 1814, the struggle to create a “purely Norwegian” language based on folk dialects began. As a result, in this small country, already in the 20th century, three literary languages were formed at once (literary Danish, updated Danish and “purely” Norwegian). It did not pass by the figures of Slavic culture. Y. Krizhanich attempted to create a common Slavic language based on commonly understood words. In the 19th century, Slovenes J. Herkel (the author of the term “pan-Slavism”, first mentioned in 1826), M. Mayar, Pole S. Lande, Russian A.F. Hilferding (Hilferding, 1871) attempted several activities. However, all the variants of the common Slavic language, proposed by them, were too artificial and incomprehensible.

The religious split of the Slavs into Catholics and Orthodox was reflected in the question of the schedule of the all-Slavs language, whether it be Russian or newly created. The Catholic Church categorically opposed the Cyrillic alphabet, while the Orthodox rejected the Latin alphabet. This circumstance led to controversy about the alphabet of the future All-Slavic language. The famous Czech scientist P. Shafarik advocated Cyrillic, at the same time, Polish pan-Slavists, starting with S. Stashitsa, called on the Russians themselves to switch to the Latin alphabet. It should note that with all the religious intransigence of Catholics with the Orthodox, in the 1860s, the Orthodox Romanians transition to the Latin alphabet was conducted. In part, the issue of creating a common language for several southern Slavs was solved by

creating the Serbo-Croatian language based on the dialects of the Slavs of Bosnia. In order not to cause religious disputes, a single literary language received two graphics at once – “Latin” and Cyrillic. Thus, discussions about the future of the language and its graphics were not so abstract.

However, the main stumbling block in Slavic affairs was religious differences. Relations between Russia and the Vatican in the post-reform era were very tense because of the Polish question and problems with the Galician Uniates. The irreconcilability of the two Christianity branches led all Slavic enterprises to a dead end. However, the leaders of pan-Slavism failed to overcome the confessional fragmentation of the Slavs. One of the reasons for this, paradoxically, was precisely the conservative nature of the movement, with the emphasis on traditional religion characteristic of conservatism, denying any religious modernism. It was the fundamental difference between pan-Slavism and similar unifying movements such as Italian or German characterized by a sharp anticlericalism.

The contradictions within the Slavs, proving the civilizational incompatibility of different parts of the Slavic world, were most clearly shown by the Russian-Polish conflicts. The “Polish question” was the most acute internal issue in Russia for most of the 19th century, which also poisoned the entire pan-Slavism movement. The uprising of 1863 caused a certain crisis of pan-Slavism. At the end of the 19th century, paradoxically, it was after the successes of the Slavic movements, when it became clear that the threat of assimilation of Slavs by Germans and Hungarians disappeared, pan-Slavism came into crisis. The situation of Slavic minorities in Austria-Hungary and Germany improved somewhat, as a result of a stubborn struggle for their rights with the participation of Russian diplomacy, and the majority of Balkan Slavs gained independence after the 1877-78 Russo-Turkish War. Then more prosaic aspirations for the expansion of political and social rights within their society came to the fore in the life of these peoples. The development of their literature in the national language, the rise of their own culture, the consolidation of their independence, the establishment of parliamentarism and representative democracy were among the new aspirations of the foreign Slavs. By the end of the 19th century, it became clear that most foreign Slavs consider themselves to be Western civilization. The Slavic cultural and historical type, which N.Y. Danilevsky wrote about, never becoming a reality.

Pan-Slavism experienced a short but bright outbreak in the first decade and a half of the 20th century. It was the so-called neo-Slavism. The issues of creating a common language and culture were no longer raised. It was now mainly about strengthening political and economic ties between the Slavic countries, as well as the

final liberation of the Balkan Slavs. In 1914, it was out of the pan-Slavism sentiments of society that Russia stood up for Serbia. But in the First World War Bulgaria found itself in the opposite camp, and in general, the Slavic peoples turned out to be loyal to their governments. The Czechoslovak legions on the side of Russia and the Polish Pilsudski's legions on the side of Austria-Hungary – all these heroic legends did not change this circumstance.

Conclusion

Concluding the conversation about the pan-Slavic concepts of Russian thought, it can be noted that, “although neither cultural nor political unification of the Slavs took place, pan-Slavism played an outstanding role in awakening the national consciousness of the Slavic peoples including those alien to Russia, by suspending the assimilation of the Slavs by Western and Eastern conquerors. The Balkan Slavs generally gained independence from the hands of Russia” (Lebedev, 2004:205-206). Today, the Slavs have either already entered, or dream of entering “Europe”. However, once upon a time the Western Slavic countries were mostly voluntarily part of the early European Union - the Holy Roman Empire, to then fight with it for centuries for their identity. Any EU crisis will cause a movement among the peoples who do not like to dissolve into something “pan-European”. So, the birth of a kind of neo-neo-Slavism seems quite possible.

References:

- Aksakov, I.S.; Lebedev, S.V. (Comp.) (2008). *Our banner is the Russian nationality*. Moscow: Institute of Russian Civilization. (in Russian)
- Dostal, M.Y. (Ed.) (1977). *Slavic question: milestones of history*. Moscow: HMB. (in Russian)
- Dyakov, V.A. (1978). *Methodological problems of the history of Slavic studies*. Moscow: Nauka. (in Russian)
- Dyakov, V.A. (Ed.) (1979). *Slavonic studies in pre-revolutionary Russia*. Bibliographic dictionary. Moscow: Nauka. (in Russian)
- Falkovich, S.M. (1995). *The national question in Russian and Polish revolutionary and democratic thought*. In: Falkovich, S.M. (Ed.) *From the History of Social Thought of the peoples of Central and Eastern Europe (late 18th century – 70s of the 19th century)*. Moscow: HMB. P. 213-237. (in Russian)
- Haushofer, K. (2001). *About geopolitics: Works of different years*. Moscow: Mysl. (in Russian)

- Hilferding, A.F. (1871) *The Common Slavic alphabet with the application of samples of Slavic adverbs*. St Petersburg: Slavic Charitable Committee on account of the amount donated by I.A. Posokhov. (in Russian)
- Hilferding, A.F.; Lebedev, S.V. (Comp.) (2009). *Russia and Slavs*. Moscow: Institute of Russian Civilization. (in Russian)
- Historical portraits. The peoples of Southeastern Europe. Late 18th – mid-19th century (2012). St Petersburg: Aletea. (in Russian)
- Kikeshev, N.I. (2014). *Slavic ideology*. Moscow: Institute of Russian Civilization. (in Russian)
- Lamansky, V.I. (1916). *Three worlds of the Asian-European continent*. 2nd edition. Petrograd: Printing house of the association of A.S. Suvorin “New Time”. (in Russian)
- Lapteva, L.P. (1991). The 19th century Russian Slavist P.P. Dubrovsky (1812 -1882). *Soviet Slavonic Studies*, 6, 93-101. (in Russian)
- Lapteva, L.P. (2012). *The history of Slavic Studies in Russia in the 19th century*. Moscow: Indrik Publishing House. (in Russian)
- Lapteva, L.P. (1994). *The idea of Slavic reciprocity and Slavic congresses of the 19th century*. In: Slavic Congresses of the 19th-20th centuries. Moscow: HMB. (in Russian)
- Lebedev, S.V. (2004). *The guardians of the truly Russian beginnings. Ideals, ideas and policies of Russian conservatives of the second half of the 19th century*. St Petersburg: Nestor. (in Russian)
- Ludovit Shtur and his time (On the 175th anniversary of his birth) (1992). *Materials of the Scientific Session on December 25, 1990. Collection of Articles*. Moscow: Institute of Slavic Studies and Balkanistics of the Russian Academy of Sciences. (in Russian)
- Markevich, A.I. (1876). *Yuri Krizhanich and his literary activity: A Historical and literary Essay by Arseniy Markevich*. Warsaw. (in Russian)
- Markov, L.F. & Dyakov V.A. (Eds.) (1988). *Slavonic studies in pre-revolutionary Russia. The study of the Southern and Western Slavs*. Moscow: Nauka. (in Russian)
- Moscow Vedomosti, 260 (1887). (in Russian)
- Mylnikov, A.S. (1973). *Josef Jungman and his time*. Moscow: Nauka. (in Russian)
- Nikitin, S.A. (1970). *Essays on the history of the Southern Slavs and Russian-Balkan relations in the 50-70s of the 19th century*. Moscow: Nauka. (in Russian)
- Nikitin, S.A. (1960). *Slavic Committees in Russia in 1858-1876*. Moscow: MSU Publishing House. (in Russian)
- Palatsky, F. (1838). *Biography of Yosef Dobrovsky* (trans. from German). Moscow. (in Russian)

- Pushkarev, L.N. (1984). *Yuri Krizhanich. An essay on life and creativity*. Moscow: Nauka. (in Russian)
- Rittich, A.F. (1885). *The Slavic World: A historical, geographical and ethnographic study*. Warsaw. (in Russian)
- Rokina, G.V. (1998). *Jan Kollar and Russia: the history of the idea of Slavic reciprocity in Russian society in the first half of the 19th century*. Yoshkar-Ola: MGPI Publishing House. (in Russian)
- Shtur, L. (1909). *Slavs and the world of the future. A message to the Slavs from the banks of the Danube*. St Petersburg. (in Russian)
- West, R. (1997). *Tito. The power of force*. Smolensk: Rusich. (in Russian)

Alexander S. Klujev

Full Professor, Doctor Habil. in Philosophy
Department of Music Upbringing and Education
A.I. Herzen State Pedagogical University
St Petersburg, Russia
E-mail: aklujev@mail.ru

Nikolai Onufrievich Lossky's intuitivism: philosophy of music

Abstract:

The article reveals the features of philosophical ideas about the music of N.O. Lossky. It is established that Lossky's philosophical judgments about music are organically connected with his philosophical doctrine – intuitivism. The study purpose is to learn the philosophy of music through the Nikolai Onufrievich Lossky's intuitivism. The most important, from the point of view of the author of the article, provisions of Lossky's intuitivism are noted: 1) intuitivism provides a direct vision of the object by the knowing subject in the original, and not by means of a copy, symbol, construction, etc.; 2) intuitivism is based on intuition, acting in three types (modes): sensual, intellectual and mystical, while taking into account the legitimization of two spheres by the philosopher: the world and the Superworld (the Kingdom of God), sensual and intellectual intuition work in the world, mystical intuition prepares a breakthrough into the Superworld (the Kingdom of God). It is shown that music is an integral component – a staple – of Lossky's philosophical doctrine. It is argued that, according to Lossky, it is music that contributes to the most distinct vision of the object by the cognizing subject in the original, and the full realization of the mission intended for them by all three types of intuition. Comparative, historical and logical research methods were used to solve the tasks. The study used the works of the author, Nikolai Lossky and prominent philosophers such as B.V. Asafyev, A. Bergson, A.F. Losev, P.A. Florensky, and the memoirs of Prince E.N. Trubetskoy.

Keywords: philosophy, music, Nikolai Onufrievich Lossky, intuitivism, sensory intuition, intellectual intuition, mystical intuition, Kingdom of God.

Александр Сергеевич Ключев

профессор, доктор философских наук
кафедра музыкального воспитания и образования
Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена
Санкт-Петербург, Россия
E-mail: aklujev@mail.ru

Интуитивизм Николая Онуфриевича Лосского: философия музыки

Аннотация:

В статье раскрываются особенности философских представлений о музыке Н.О. Лосского. Устанавливается, что философские суждения о музыке Лосского органично связаны с его философским учением – интуитивизмом. Целью исследования является познание философии музыки через интуитивизм Николая Онуфриевича Лосского. Отмечаются наиболее важные, с точки зрения автора статьи, положения интуитивизма Лосского: 1) интуитивизм обеспечивает непосредственное видение предмета познающим субъектом в подлиннике, а не посредством копии, символа, конструкции и т.п.; 2) интуитивизм базируется на интуиции, выступающей в трех типах (модусах): чувственной, интеллектуальной и мистической, при этом, с учетом узаконивания философом двух сфер: мира и Сверхмира (Царства Божия), чувственная и интеллектуальная интуиция «работают» в мире, мистическая интуиция подготавливает прорыв в Сверхмир (Царство Божие). Показано, что музыка является неотъемлемым компонентом – скрепом – философского учения Лосского. Утверждается, что, согласно Лосскому, именно музыка способствует наиболее отчетливому видению предмета познающим субъектом в подлиннике и полному осуществлению всеми тремя типами интуиции предназначенной им миссии. Для решения поставленных задач были использованы сравнительный, исторический и логический методы исследования. В ходе исследования были использованы труды автора, Николая Лосского и видных философов, таких как Б.В. Асафьев, А. Бергсон, А.Ф. Лосев, П.А. Флоренский, а также воспоминания князя Е.Н. Трубецкого.

Ключевые слова: философия, музыка, Николай Онуфриевич Лосский, интуитивизм, чувственная интуиция, интеллектуальная интуиция, мистическая интуиция, Царство Божие.

Introduction

Nikolai Onufrievich Lossky (1870-1965), whose 150th birthday we recently celebrated, showed great interest in music. At the same time, Lossky's ideas about music have not yet received proper coverage.

The peculiarity of Lossky's philosophy of music was his awareness of music as an essential component, or the staple of his philosophical doctrine – intuitivism if to be exact. To begin with, the author offers to turn to the doctrine itself.

As doctrine, intuitivism took shape in Lossky practically throughout his entire creative life. The philosopher had a “glimpse” of the idea of intuitivism back in 1898. Here is how he describes it in his “Memoirs” (this fragment is often quoted in works about Lossky): “It seems ... in the autumn of 1898, S.A. Alekseev and I were driving a cab along Gorokhovaya Street. It was a foggy day when all objects merged in the Petersburg autumn haze. I was immersed in my usual reflections: “I know only what is immanent to my consciousness, but only my mental states are immanent to my consciousness, so, I know only my mental life.” I looked at the misty street in front of me and suddenly the thought flashed through my mind: “everything is immanent

to everything”. I immediately felt that the riddle was solved, that the development of this idea would answer all the questions that concern me” (Lossky, 2008:93-94).

The main line of development of this concept is formed by the works of Nikolai Lossky, built as follows: *The Fundamental Doctrines of Psychology from the Point of View of Voluntarism* (1903), *The Intuitive Basis of Knowledge* (1st ed., 1906), *The World as an Organic Whole* (1917), *Sensuous, Intellectual and Mystical Intuition* (the 1930s – 1940s). Thus, the most complete and harmonious model of intuitivism can be found in the Nikolai Lossky’s book *Sensuous, Intellectual and Mystical Intuition*. The author offers to turn to this work.

The study purpose was to learn the philosophy of music through Nikolai Onufrievich Lossky’ intuitivism.

Based on the purpose of the study, the following tasks were set:

- analyze intuitivism in the interpretation of Nikolai Lossky,
- consider the phenomenon of music in the philosophy of Nikolai Lossky,
- determine the integrity features in music, which were put forward by Nikolai Lossky.

To solve the tasks, the author used comparative, historical, and logical study methods.

The study used the author’s articles, the works of Nikolai Lossky and prominent philosophers such as B.V. Afanasyev, A. Bergson, A.F. Losev, P.A. Florensky, and the memoirs of Prince E.N. Trubetskoy.

1. Intuitivism in the interpretation of Nikolai Lossky

To begin, it is necessary to clarify what is intuitivism in Lossky’s interpretation. According to Lossky, “intuitivism (provides – *author*) a *direct vision* ... of an object by a cognizing subject ... having in mind an object in the original, and not using a copy, symbol, construction, etc.” (Lossky, 1999:137). With the word “intuition” the thinker means “this is a direct vision ... of the subject”. As Lossky writes, his “doctrine about intuition... is a new *theory*... This theory, asserting that knowledge is the direct contemplation by the subject of the most authentic trans-subjective (external – *author*) being, puts even the most ordinary sensory perception (of the subject – *author*) on the same level with clairvoyance” (Lossky, 1999:138).

An important point: what is the subject of knowledge according to Lossky? Lossky has it in two dimensions – the *world* and the *Superworld*.

In Lossky’s interpretation, the world has two levels: *real*, or real being, and *ideal*, or ideal being. As the thinker writes, “by the word real being, I mean events that are

dynamically actively carried out in time or spatial-temporal form in that aspect of these forms, as a result of which parts of the event exist outside of each other. By the word *ideal being*, I mean everything free from spatial and temporal fragmentation, which ... determines the extralegal parts interpenetration, the transcendence of each of them beyond itself ... Real being ... exists only based on being ideal ... The worldview that asserts this thesis can be called *ideal-realism*” (Lossky, 1999:197).

According to Lossky, the Superworld “is a beginning ... (which – *author*) stands above all other beginnings, it ... is delimited from the world as a beginning *incommensurable* with the world, justifying the world, but itself is not justified by anyone and nothing... Being incommensurable with the world, it cannot be expressed and defined by any concepts borrowed from the sphere of world existence... because it is above all these definitions... Communion with the Superworld principle is a high manifestation of religious life and religious experience. In it, the Superworld principle is revealed as the super-existential fullness of being” (Lossky, 1999:260-261).

Based on the two-dimensionality of the object of cognition – the world and the Superworld – Lossky interprets the use of intuition in cognition: Lossky’s intuition appears in three types that unfold sequentially: *sensual*, *intellectual*, and *mystical*. Sensual and intellectual intuitions “work” in the world, mystical – prepares a breakthrough into the Superworld. It should look at how sensual, intellectual and mystical intuitions manifest themselves.

Sensory intuition contributes to the cognition of the bodily being of the object. As Nikolai Lossky writes, sensory intuition determines the comprehension of “many aspects ... of the visual content of the subject ... with the participation of the senses” (Lossky, 1999:160, 174).

According to Nikolai Lossky, intellectual intuition is directed “not to the real, but the ideal moments of the subject (and is carried out – *author*) ... without the direct mediation of the senses. (i.e., it is directed. – *author*) ... to an *ideal being*” (Lossky, 1999:178, 188).

The philosopher states that “because of the permeation of real being with the ideal, sensory intuition directed at the real sensory (sides of the subject – *author*) ... can give knowledge only in combination with intellectual intuition directed at the *ideal* aspects of being.” And since, thanks to the use of these two types of intuition, “being defined according to the law of identity, contradiction and the excluded third is known, the certainty corresponding to these laws ... concerning knowledge can be called the *logical form* of objects” (Lossky, 1999:197, 259).

Mystical intuition leads from the world to the Superworld. This happens because “speculation, exploring the conditions of the possibility of logically defined objects, leads with the logical necessity to the discretion of the beginning, which stands above these objects and justifies them, being itself a super logical, metalogical being” (Lossky, 1999:259).

Lossky’s concept of *substantial figures* is an excellent representation of the fusion of the knower and the subject sphere.

According to Lossky, substantial figures are personalities, potential (in the subject environment) and actual (in the sphere of the knower). At the same time, according to Lossky, “substantial figures ... as individuals, potential or actual, are super-spatial and super-temporal... (tach – *author*) a substantial figure ... to (perform his – *author*) creative acts, he must be in his substantial super-qualitative basis a being standing above logical certainty, (i.e. – *author*) a metalogical beginning” (Lossky, 1999: 159, 253, 259-260).

Substantial figures, personalities, are in close connection with each other, “thanks to which everything that one figure experiences as its manifestation exists not only for him but also for all other figures around the world” (Lossky, 1999:148). This connection is because “all of them ... are consubstantial (Lossky derives the term “consubstantial” from the concept of “consubstantial” – as interpreted by P. Florensky in his work *Pillar and Affirmation of Truth* (Florensky, 2012) – *author*)” (Lossky, 1999:149).

According to Lossky, the consubstantiality of substantial figures testifies to their unity, and since there is such a unity, “there must be a beginning that stands above substantial figures and justifies them (unity – *author*)” (Lossky, 1999:260). Such a beginning, according to Lossky, is a Supersubstantial, Superpersonal God (“The Superpersonal aspect of God”) (Lossky, 1999:277). In Lossky’s interpretation, the superpersonal God is the Embodiment of the Kingdom of God, because, as Lossky believes, it is in *the Kingdom of God that “everything is immanent to everything”* (Lossky, 1999:149). It should emphasize that The Kingdom of God, where, according to Lossky, “everything is immanent to everything”, turns out to be *the Highest Unity of substantial figures – personalities (potential and actual), i.e., the Ultimate Unity of the knower and the known, and therefore the achievement of the Final Result of intuitive knowledge*. Traditionally, the Kingdom of God, which Lossky writes about, is understood as the result of the evolutionary development of substantial figures, its Ultimate Goal. In particular, this is the point of view expressed by P.P. Gaydenko (Gaidenko, 2016) [1].

2. Music in the Nikolai Lossky's philosophy

As already mentioned, music is a staple of Lossky's doctrine. How should this statement be understood?

According to the philosopher, *it is music that contributes to the perfect realization of intuitive cognition*. According to Nikolai Lossky, this is because the cognizing subject and the cognition object are inextricably connected in sound. Sound is the embodiment of a complete subject fusion and the cognition object. Nikolai Lossky comes to this conclusion in the process of consistently understanding the existence of sound in the world.

So, already in the article *Sound as a Specific Kingdom of Being* (1917), the author declares the splendour of the sound embodiment of being, one can say, "the sound of being" (recall Plotinus' famous expression "the flowering of being"). As Lossky writes, "sound gives a considerable charm to existence" – and further – "Not only individual experiences, but also the entire inexhaustible unique individuality of a living being in the world with all the flavour of its originality can miraculously be present in sound and become accessible to the perception of other beings in it" (Lossky, 1917:30). "In sound, there is sometimes given the very inner integral core of individuality, indecomposable into any individual and not compounded of them" (Lossky, 1917:32).

Nikolai Lossky develops the idea of the "sound of being" in his other works. It was done in detail in the book *The World as an Organic Whole*, by the way, written in the same year as the above article. In this book, Lossky likens the integrity of phenomena in the world to a musical tone. Lossky notes: "By perceiving the tone, one can distinguish in it, for example, the quality and intensity of it. No one, however, will think that this quality and this intensity used to exist on their own, separately and independently of each other, and then met and formed a more complex whole, namely the musical tone... It is obvious, there is something directly opposite here. Initially, there is a whole, a tone that can *be analyzed*, which its *sides* can be distinguished in, but which *cannot be put together from pre-existing parts*. The proponent of the organic worldview *imagines the whole world according to this model*: every element of the world, whether it is an atom, or a soul, or an event, for example, movement, he considers as a side of the world that can be seen in it by analyzing it, which does not exist by itself, but based on the world whole ..." (Lossky, 1991b:350-351).

According to Lossky, it is in the musical tone that the unity of the subject and the object of cognition, i.e., intuitive cognition, is especially realized. Here is how he writes about it, referring to G. Werner's article in the work *Sensual, Intellectual, and*

Mystical Intuition: “Based on experiments on the perception of tones, e.g., on the piano, he (G. Werner. – *author*) establishes the following four types of perception:

- 1) sometimes, the tone is completely perceived outside the subject, in the instrument, as an external object, a thing (Gegenstandston);
- 2) in other cases, the substance disappears, the tone is perceived as something spreading in space (Raumton);
- 3) further, the tone sometimes sounds in the hearing subject itself, it fills it, the “I” itself has become a violin, a bell, etc.;
- 4) finally, the elusive phase of perception consists in the undifferentiation of subjective and objective character” (Lossky, 1999:164).

Nikolai Lossky notes the role of intuitive penetration into the depths of tone: “In this transition from in-body sensory experiences to a trans-subjective thing, various types of ... spiritual hearing are increasingly revealed” (Lossky, 1999:165).

This is most noticeable when listening to a piece of music. Thus, in the same work, the philosopher explains that the voice sound of an artist-singer, “developing in the listener’s body itself in connection with the vibrations of the particles of his body, is his in-body sensation, is a sensory quality belonging to his psychophysical individuality; it can be more or less close to his “I”, entering even into the sphere of his manifestations in some cases, and forming an external world for the “I”, albeit an in-body world, in others. However, the sound in the air and artist’s body is for the listener something quite trans-subjective, completely belonging to the outside world... The physiological process in the auditory centres of the temporal region (of the listener – *author*) is a stimulus that encourages (him – *author*) ... to the spiritual act of listening, to awareness, accompanied by identification... Thus, even sensory perception, despite the involvement of sensory stimuli in its occurrence and despite the presence of in-body sensations in it (the listener – *author*), there is mainly a spiritual act, mental contemplation of even sensual qualities ... There is no intuition that would be only sensual” (Lossky, 1999:163).

3. Integrity features in music

In this book, Nikolai Lossky convincingly shows the unity of substantial figures in music. The philosopher states that many ideas in music, “for example, the idea of an aria, can be identical for real processes, (especially – *author*), for many cases of performing an aria. It can be understood as follows: many figures, for example, students of a skilled artist, listening to an aria performed by him, intuitively assimilate *the same* idea of an aria... They freely assimilate the idea as a basis for possible acts of its realization in time. Moreover, the realization of such an idea is a free act... Having

started singing, the artist may notice the acoustic hall features, or the listeners fatigue, or the presence of their special moods and interests to connect with some important social event; under the influence of these observations, he may have a new creative idea, an idea modification, which he appeared on stage with, and then even in the middle of the performance, he can proceed to the implementation of a different ideal plan than the initial one” (Lossky, 1999:240) [2].

A prerequisite for the performance of an aria, Nikolai Lossky emphasizes, is the “grasping” of its whole. The thinker notes: “Every sound of the aria, every intonation, deceleration, acceleration correspond to each other and mutually define each other, although they are separated in performance by a distance of several seconds or minutes. Such perfect coherence, impeccable coordination of the parts of the whole is possible only because the aria performance in time is based on the artists’ single holistic vision of it, in which all the parts are viewed together at once without discontinuity in time” (Lossky, 1999:225).

The presence of integrity is extremely important for the entire piece of music. Talented composers saw the integrity of their work even in their minds before they recorded the work with notes [3].

The integrity of a piece of music is its essential quality. Integral, and therefore, according to Lossky, beautiful, musical works can transfer a person from the world to the Superworld – to the Kingdom of God. Lossky expressively writes about this in his work *Freedom of Will* (1927): the kingdom of being, in which “many people enjoy the perception of a beautiful piece of music together ... can be called the Kingdom of the Spirit, or the Kingdom of God” (Lossky, 1991a:528-529).

Nikolai Lossky considered *Beethoven’s 9th Symphony* to be a grandiose example of a complete musical work. As the philosopher argued, the Symphony “is a complex and yet *integral act*, which all the elements (in an ideal way – *author*) are correlated with each other in, which (smoothly – *author*) is carried out by many figures ... under the guidance of a conductor” (Lossky, 1999:227). Such musical compositions lead with inexorable force to the Superworld, to the Kingdom of God. And indeed: This happened to E.N. Trubetskoy when he listened to Beethoven’s 9th Symphony, performed under the baton of Anton Rubinstein. A fragment from Trubetskoy’s “Memoirs”, in which he describes what happened to him at a concert while performing a Symphony, Lossky cites in his book *The World as the Realization of Beauty. Fundamentals of Aesthetics* (the 1930-1940s). Lossky quotes: “Listening to the first movement (of the Symphony – *author*), I felt as if I was present at some cosmic storm: lightning flashes before my eyes, some dull underground thunder and rumble, which the foundations of the universe shake from, are heard. The soul is looking for but

does not find comfort from the anxiety, which has seized it. This anxiety of hopeless world suffering and confusion runs through all the first three parts, growing, increasing... All this discord and chaos, all this world struggle in sounds, filling the soul with despair and horror, requires a different, higher resolution... Either everything that exists must fall into the abyss, or that fullness of life and joy must be found that would cover and transform into bliss all this immense sorrow of existence. But where is it, this completeness? In the first three parts, the whole world drama has sounded, you want to rise above it. (However – *author*) there is no resolution to world suffering... And suddenly, when you feel yourself at the very edge of a dark abyss, where the world is falling, you hear a sharp trumpet sound, some world-pushing chords, an imperious call from an otherworldly height from another plane of being... A hitherto unknown joy motif rushes *pianissimo* from the endless distance: the orchestra whispers to you some new solemn sounds. But now they are growing, expanding, approaching. This is no longer a vision, not a hint of another future – human voices that join one after another, a mighty choir that picks up the victorious hymn of joy, this is already authentic, this is the present. And you feel yourself lifted at once to a super stellar height, above the world, above humanity, above all the sorrow of existence...

Just a few months earlier, a dilemma inspired by Schopenhauer and Dostoevsky appeared before my youthful consciousness. Either there is a God, and in him, there is the fullness of life above the world, or it is not worth living at all. And I suddenly saw this dilemma deeply, vividly expressed in brilliant musical images. There is also something infinitely more than the formulation of a dilemma – there is a life experience of the otherworldly, – a real feeling (of the eternal – *author*) peace. Your thought... perceives the whole world drama from that height of eternity, where all confusion and horror are miraculously transformed into joy and peace. And you feel that (this one – *author*) eternal peace, which descends from above on the universe, is not the denial of life, but the fullness of life. None of the great artists and philosophers of the world felt and revealed this as Beethoven did” (Lossky, 1998:304-306). (A fragment from the “Memoirs” of E.N. Trubetskoy with clarifications is given according to the edition (Trubetskoy, 2000:155-157).) [4]

Discussion

As part of the study of Nikolai Lossky’s philosophical thought, it is necessary to do further in-depth research of his views on music and the influence of Nikolai Lossky’s intuitivism on the philosophy of the 21st century. The research of this area

of his philosophical works will allow a radically new look at the philosophy of music itself as an integral part of the intangible cultural heritage of humanity.

Conclusion

Nikolai Onufrievich Lossky is certainly the most original Russian philosopher of music. While his philosophical music model both fits into the diadem of Russian philosophical thought about music and adorns it. In the articles *Russian Philosophy of Music in the Time Flow* and *Russian Philosophy of Music in the Grip of Modernism*, the author actualized the importance of music in the philosophical paradigm of social development, in the formation of which the most prominent philosopher of his time Nikolai Lossky took a significant part.

References:

- Asafyev, B.V. (Glebov, I.) (1923). 'The process of making a sounding substance. *De musica: Collection of Articles*, 144-164. Petrograd. (in Russian)
- Bergson, H. (1992). *Experience about the direct data of consciousness. Collected works. In 4 vols.* (trans. from French). Vol. 1. Moscow: Moscow Club. (in Russian)
- Gaidenko, P.P. (2016). *Hierarchical personalism of N.O. Lossky*. Moscow: Political Encyclopedia. (in Russian)
- Ermichev, A.A. (2020). I.I. Lapshin and N.O. Lossky in the journal "Der russische Gedanke". *Solovyov Studies*, 4, 75-93. (in Russian)
- Florensky, P.A. (2012). *The Pillar and the affirmation of Truth: The experience of Orthodox theodicy in twelve letters*. Moscow: Gaudeamus; Academic Project. (in Russian)
- Klujev, A.S. (2019). Russian Philosophy of Music in the Grip of Modernism. *Russian Logos – 2: Modern – the Boundaries of Control. Materials of the International Philosophical Conference on September 25-28, 2019*, 445-447. St Petersburg: Publishing House of the A.I. Herzen State Pedagogical University. (in Russian)
- Klujev, A.S. (2017). Russian Philosophy of Music in the Time Flow. *The Russian Logos: Horizons of Comprehension. Proceedings of the International Philosophical Conference on September 25-28, 2017. In 2 vols. 2nd vol*, 53-58. St Petersburg: Intersocis, Publishing House of the Russian Christian Humanitarian Academy. (in Russian)
- Losev, A.F. (1991). 'The main question of the philosophy of music. In: Losev A.F. *Philosophy. Mythology. Culture*, 315-335. Moscow: Politizdat. (in Russian)
- Lossky, N.O. (1922). *Bergson's intuitive philosophy*. 3rd ed. St Petersburg: Teacher. (in Russian)

- Lossky, N.O. (1991, a). Free will. In: Lossky, N.O. *Favorites*, 481-597. Moscow: Pravda. (in Russian)
- Lossky, N.O. (2008). *Memoirs: Life and the philosophical path*. Moscow: Vikmo-Russian Way. (in Russian)
- Lossky, N.O. (1917). Sound as a special realm of being. In: *Melos: Books about Music. Book 1*, 28-34. St Petersburg. (in Russian)
- Lossky, N.O. (1999). *Sensual, intellectual, and mystical intuition*. Moscow: TERRA-Book Club, Republic. (in Russian)
- Lossky, N.O. (1990). *The character of the Russian people*. In 2 books. Book 2. Moscow: Key. (in Russian)
- Lossky, N.O. (1991, b). The world as an organic whole. In: Lossky, N.O. *Favorites*, 335-480. Moscow: Pravda. (in Russian)
- Lossky, N.O. (1998). *The world as the realization of beauty. Basics of aesthetics*. Moscow: Progress-Tradition, A Tradition. (in Russian)
- Trubetskoy, E.N., Prince (2000). Memories. In: Trubetskoy, E.N., Prince. *From the past. Memories. From the travel notes of a refugee*, 89-226. Tomsk: Aquarius. (in Russian)

Notes:

- [1] N.O. Lossky's intuitivism largely arose under the influence of the eponymous doctrine of A. Bergson. It can say that it was inspired by him. According to V. Yankelevich, who communicated with Bergson and was well aware of the French philosopher's doctrine, "his priority concerning Nikolai Lossky does not cause any doubt" (Ermichev, 2020:84). In his work *Bergson's Intuitive Philosophy* (1914), Nikolai Lossky captures the commonality and difference (as he understands them) of his and Bergson's doctrines. Thus, Lossky points out that the main features of the similarity of the doctrines are as follows: "1) ... the cognizing subject can directly contemplate the subject in the original ... 2) ... to embrace (the subject – *author*) with the mental eye at once as an organic whole... 3) ... justification of the organic (non-mechanistic) doctrine about the world." The main difference is that Lossky's intuitivism "is an attempt to reconcile empiricism with rationalism; he also sets the task of synthesizing positive science and metaphysics. On the contrary, Bergson pulls out the gap between science and metaphysics" (Lossky, 1922:106-107).
- [2] However, according to Nikolai Lossky, the deepest penetration into the "thickness of subjectivity" occurs while listening to a folk song. Here is how Lossky discusses this in the book *The Character of the Russian People* (1957): "In

Hunter's Notes, Turgenev has an extremely beautiful story "Singers". It describes a contest between two singers in a village tavern. Yakov, who won this competition, sang the song *There Was more than one Road in the Field*. In his song, there was "a genuine deep passion, and youth, and strength, and sweetness, and some fascinatingly carefree, sad sorrow. Russian truthful, hot soul sounded and breathed in him, and grabbed you by the heart, grabbed right by his Russian strings". "He sang, and from every sound of his voice, there was something native and immeasurably wide, as if familiar steppe was opening up before you, going into an endless distance. I felt that my heart was boiling and tears were rising to my eyes". And other listeners, Turgenev writes, had tears in their eyes" (Lossky, 1990:34). Significantly, A. Losev writes about the same story, but in his interpretation of it (Losev, 1991:329-331).

- [3] As Lossky testifies, Mozart possessed a unique ability of such discretion. In confirmation of this, the philosopher cites Mozart's well-known statement: "I keep thoughts that I like in my head and hum them to myself, at least as others notice. If I remember my thought, then immediately there appear, one after another, considerations for what it would be possible to use such a crumb to make a pate out of it, considerations about counterpoint, about the sound of various instruments. It heats my soul, especially, if nothing prevents me; then the thought grows and I expand and clarify it, the play turns out to be almost ready in my head, even if it is long, so that later I embrace it in my soul with one glance, like a beautiful picture or a beautiful person, and I hear it in my imagination not at all sequentially, as it should be expressed later, but as if at once, as a whole. What a party! All the invention and processing take place in me like in a beautiful dream, but such a review is best of all at once" (Lossky, 1999:225). This statement of the composer is originally interpreted by B. Asafyev (Asafyev, 1923:144).
- [4] A. Bergson expresses thoughts close to N.O. Lossky about music. According to the French philosopher, the structure of musical construction embodies the architectonics of an intuitive cognitive act. In the work *Time and Free Will: An Essay on the Immediate Data of Consciousness* (1889), Henri Bergson argues that it is necessary to talk about the general (total) state of consciousness (defined by Bergson as pure duration – French: *durée*), when the previous states of consciousness are not placed "next to the present state, like points in space, but (organized like this – *author*), as happens when we recall the notes of some melody as if merged. Is it not possible to say that, although these notes follow each other, we still perceive them one in another, and together they resemble a

living being, the various parts of which interpenetrate by virtue of their very commonality? (Thus, it can be assumed that – author) a qualitative synthesis is realized, a gradual organization of our successive sensations, a unity similar to the unity of a musical phrase” (Bergson, 1992:93, 98). The perception of an integral musical material takes us to another – a Super-world dimension; it seems to inspire us with a state of Super-Worldliness – Superstellar. Bergson points out: “Would it be possible to understand the mighty ... power of music, if we do not assume that we internally repeat audible sounds, that we seem to be plunging into a (certain - the author) state... However, this condition is original; you cannot express it; it is suggested to you.” (Bergson, 1992:69) Or in another place: “The sounds of music affect us much more strongly than the sounds of nature, but this is explained by the fact that nature is limited only to the expression of feelings, whereas music inspires them to us” (Bergson, 1992:57).

Volodymyr F. Kapitsa

Professor, Doctor of Sciences (Philosophy)

Department of Vocational and Social And Humanitarian Education

Kyryvyi Rih National University

Kyryvyi Rih, Ukraine

E-mail: kapitsa@knu.edu.ua

Innovative development of science on the basis of noosphere world understanding, noo-knowledge and methodology of noo-scientific cognition

Abstract:

The essence of the noosphere-cognitive approach in the innovative development of science, the process of forming the scientific reality of noosphere knowledge and cognition is revealed. The noosphere nomonology of research programs and the corresponding basic principles of noosphere-programmable methodology of innovative research are presented. Five clusters of noosphere research program for the implementation of design noo-innovations have been identified. The development and implementation of such programs is a critical problem of innovative development of science in the areas of formation of noosphere-scientific world understanding, noosphere epistemology and methodology of noo-science. The article reveals that in Noonan logical cognition the methods of worldview-methodological reflection, system-nomonological forecasting of innovations, information-semantic method and method of creative-synergistic synthesis, methods of noosphere-semiotic programming, noosphere-imprintine modeling in noo-mental patterns and constructs of noosphere-technological NT praxis are used most effectively.

Keywords: innovative development of science, noospheric cognition, noo-methodology, noosphere world understanding, nomonology of research programs, noo-program, clusters of methodological innovations, noo-science, logonomos of noonanological development, noo-project, noo-mental pattern, noosphere of knowledge and noo-knowledge configurators.

Володимир Федорович Капіца

доктор філософських наук, професор

Кафедра професійної та соціально-гуманітарної освіти

Криворізький національний університет

Кривий Ріг, Україна

E-mail: kapitsa@knu.edu.ua

Інноваційний розвиток науки на засадах ноосферного світорозуміння, ноо-знання і методології ноонаукового пізнання

Анотація:

Розкривається сутність ноосферно-пізнавального підходу в інноваційному розвитку науки, процес формування наукової реальності ноосферного знання і пізнання. Представлена ноосферна номологія дослідних програм та відповідні базисні засади ноосферно-програмованої методології інноваційного дослідження. Визначені п'ять кластерів ноосферної дослідної програми з реалізації проектних ноо-інновацій. Розробка і реалізація подібних програм предстаеть вкрай актуальною проблемою інноваційного розвитку науки на напрямках формування ноосферно-наукового світорозуміння, ноосферної епістемології і методології ноо-науки. Показано, що в ноонауковому пізнанні найбільш ефективно використовуються методи світоглядно-методологічної рефлексії, системно-номологічного прогнозу інновацій, інформаційно-семантичний метод і метод креативно-синергетичного синтезу, методи ноосферно-семіотичного програмування, ноосферно-імпрінтованого моделювання в ноо-ментальних паттернах і конструктах ноосферно-технологічних НТ-практисів.

Ключові слова: інноваційний розвиток науки, ноосферне пізнання, ноо-методологія, ноосферне світорозуміння, номологія дослідних програм, ноо-програма, кластери методологічних інновацій, ноо-наука, логономоси ноонаукового розвитку, ноо-проект, ноо-ментальний паттерн, ноосферні конфігуратори знань і ноо-знання.

Вступ

На XXII філософському конгресі були зафіксовані певні труднощі у розвитку сучасної науки. У деяких фундаментальних науках вони досягли стану кризових явищ. Це «криза класичної математики», «криза класичної фізики», необхідність корінного світоглядного переосмислення самих теоретико-методологічних засад науки в разі «кризи довіри до технауки» і всієї системи «логічного емпіризму» (Агацци, 2009). Відділь спостерігається зростаюча актуальність проблеми інноваційного розвитку науки, котра потребує суттєвої корекції її базисних світоглядно-методологічних засад, формування інфосферного та ноосферного світорозуміння задля гуманізації всього процесу наукового пізнання, безперервного зросту наукових знань на гуманітарно-ціннісному підґрунті без його парадигмальних розривів і в статусі «знання як цінність». Особливо актуально стає розробка ноосферної методології, що носить світорозумово-ціннісний характер інноваційного розвитку науки, культури і духовно-творчих здібностей людини з подальшим перетворенням наукового знання у ноо-знання і ноосферне пізнання, а самої науки – в ноо-науку. На засадах ноо-науки актуальною стає можливість створення ноосферної номології дослідних програм з інноваційного розвитку науки, а на їх основі – ноосферно-програмованих методологій

випереджально-аферентивного зросту ноо-знань та їх втілення в проектних ноо-технологіях і ноосферних інноваціях. І. Лакатос відносив створення дослідних програм розвитку науки, що мають велику «позитивну евристику» наукової інноваційності, до метатеоретичних (і метаметодологічних) проблем сучасної філософської гносеології та епістемології (Лакатос, 1995). *Подібна метатеорія має власну номонологію і логіку безперервного зросту знань, а тому її методологія дослідних програм інноваційного розвитку науки має чітко виражений логіко-номонологічний характер методологічних закономірностей наукового пізнання.* Воно здійснюється на основі *номонологічно програмованих методологій* і в метатеоретичному відношенні потребує виходу на вищі пізнавальні рівні. В нашій концепції – це ноосферне пізнання, що ґрунтується на ноосферному світорозумінні і номонологічно забезпечує загальний «позитивний» прогрес науки та розвиток ноосферних знань і ноо-науки. Головна авторська теза – здійснення інноваційного розвитку науки на основі ноосферно-програмуючої методології, ноо-пізнання і безперервного зросту наукових знань у їх вищій якості ноо-знання.

Необхідність розвитку ноосферного світорозуміння і створення гуманістично-ціннісної та світорозумово-пізнавальної ноосферної методології інноваційного розвитку науки

В авторській концепції під ноосферою розуміється вищевимірنا реальність мислетворчих процесів, що саморганізуються і впорядковуються в ноосферне буття «сфери розуму» на основі всезагального ноосферогенезису сущого. Дія ноосферного фактора виявляє себе в ноо-актуалізації сущедійсного в такому менталізованому модусі, що космосферно впорядковує, номонологічно заклопокодує та онтологічно детермінує процеси всесвітнього розвитку у напрямі формування метасистеми всезагального і вседнісного Універсуму. У вищому онтологічному вимірі він розвивається в «космоуніверсум ноосфери» і набуває визначення метарозумового Космонооса і метабуттєвісного ноо-реалогнозиса, а методологічно виступає в якості універсального регулятора і метакоординатора ноосферного зросту знань у загальному ноосферогенезисі «розумної природи» на вищих рівнях космоеволюції (Капіца, 2018, а). Інтелектуально-пізнавальні процеси ноосферогенезису суттєво прискорюють «онтологізацію сущого» і генерацію знань в їх морфоопредмеченому модусі сущезнання розумної природи і самоскерованого ноо-буття. В космоприродному масштабі воно самозростає до рівня ноо-знання, що саморозвивається і самозберігається в разі

всезагального онто-гносеологічного руху знань. Наукометрична репрезентація ноосфери в якості наукової реальності дозволяє операційно представити її в модусі епістесфери наукових знань, а гносеологічно – в якості методології інноваційного мислення і ноо-пізнання (Капіца, 2018, а).

В матеріально-фізичному відношенні ноосферно-науковий підхід дозволяє вирішити проблему «єдино-польового об'єднання» світів з різними часо-просторовими «калібрами реальностей» (мікро-, макро-, мега- з їх «масштабною інверсією») та оволодіти тонкофізичними психоментальними енергіями космоноосферного масштабу (в концепціях Е. Хевісайда та А. Ейнштейна). За сучасними науковими емпіричними даними це дозволяє здійснити регулювання нестаціонарних космоприродних процесів і задіяти для цього «сильний антропний принцип» – СИАП (Д. Бом), реалізувати направлену «трансценденцію знання» з творенням «гносеологічної реальності» (П. Черчланд), досягти «переконструювання всесвіту» з подоланням його неврівноваженості в субреальностях з «темною матерією» і «темною енергією» на основі принципу СИАП (С. Пермутер) (Гивішвили, 2008). В аспекті операційно-регулюючих можливостей ноосфери її можна репрезентувати як дієвий спосіб управління реальністю з позицій і в операторах ноосферного світорозуміння, а також у дії ноо-фактора. Насамперед, через створення ноосферних технологій, що реалізуються на методологічних засадах ноо-науки і за ноо-науковими дослідними програмами.

Виходячи з подібних висхідних позицій ноосферного розуміння світу, можна онтологічно і гносеологічно побудувати епістемологічні і методологічні засади інноваційного розвитку науки в якості ноо-науки. Ноосферне світорозуміння (НС) і методологічні засади ноо-науки (НН) представляють принципово новий тип розуміння світу на основі ноосферних впорядкованих мислетворчих процесів креативних суб'єктів та їх ноо-ментальної здібності активного впливу на об'єкти. З цим в ноо-пізнанні реалізується принцип суб'єкт-об'єктної єдності буття і мислення. В разі того, що подібні ноо-ментальні процеси носять свідомісно високорівневий характер «абстрактних переходів» вищих рівнів і потребують багатомірного і багатовимірного мислення (в ноо-онтологічному вимірі), звичний природний світоглядно-почуттєвий зв'язок суб'єкта і об'єкта носить у матеріально-фізичному відношенні вкрай опосередкований характер. Це переважно «тонкофізичний» інформаційно-польовий зв'язок, котрий здійснюється на основі креативно-синергетичних процесів («тонких енергій» як малих сил), що діють в метасистемному масштабі вищих онтологічних вимірів. В НС і НН ці

виміри ноо-гносеологічно осмислюються в субстанційній і духовно-абсолютнісній репрезентації неактуалізованих (потенційних) ноєзіс-реальностей, де матеріально-фізичне взагалі не представлене, а онтологічно фіксується лише в дофізичному стані потенційованих можливостей. На основі ноосферного світорозуміння і забезпечується всезагальний ноосферний зв'язок сущого, а через дію ноо-фактора подібний сутнісний зв'язок фіксується на засадах всеєднісної методології ноо-науки. Це потребує переходу до іншої системи координат, створення «метакоординатної системи», на основі креативно-синергетичних переходів (періодично-фазових ПФ-синергопереходів) у вищевимірну реальнісну топологію з суб'єкт-об'єктною операторною ноометрикою (Хакен, 1998). Тому оволодіння НС потребує задіяння переходу на новий принцип взаємодії людини з дійсністю на основі креативної синергетики інформаційно-польових процесів. Насамперед, – це принцип суб'єкт-об'єктної єдності буття і мислення, котрий в ноо-науці (НН) представлений принципом епістемологічного конструктивізму з ноо-технологічної реалізації наукових знань (Князева, 2014). Конструктивно-епістемологічне розуміння ментально-буттєвісної єдності суб'єкта і об'єкта потребує відповідної концептуалізації категорій «онтології ноосфери» і «гносеології ноосфери». Вони розкривають контент, суть і смисл реалізації «принципу свободи буття і мислення» у людському вимірі «антропогенезису сущого» у напрямі здійснення вищої Антропоеволюції в ноо-епістесфері «онтологічної і гносеологічної самореалізації» (Капіца, 2016). Сформовані на подібній основі світорозумові засади закладають основу для розвитку онтології, гносеології та епістемології ноо-науки у їх з'єднуючий єдиний ноо-методології і в інноваційних дослідних програмах розвитку ноосферних знань.

Саме ноосферна методологія наукового пізнання (НМНП) стає базисною номонологією в організації і здійсненні ноосферно-пізнавального процесу на висхідних принципах, системних підходах і засадах ноо-науки. В своїй основі НМНП номонологічно вибудовується за відповідними стандартами раціональності ноо-науки, номосах ноосферного мислення, а також на підґрунті онтології і гносеології ноо-науки, розвитку її внутрішньої структури і зовнішньої топології. Але найбільш ефективно – в логономосах розробки ноо-наукових дослідних програм (НноНДП). З одного боку, подібні програми мають метатеоретичний характер, що дозволяє забезпечити безперервний зріст знань без їх парадигмального розриву (І. Лакатос), а з другого – створювати ноосферні технології та методологічно задіяти їх в якості НТ-практисів та конструктів проектних ноо-інновацій (Капіца, 2019).

Номонологічна метакоординація НМНП здійснюється на основі фундаментальних принципах онтогносеологічного руху та метапринципах «реальнісної доповненості» в розширених параметрах універсальності нообуття та його всезагальній здійсненості методами досягнення суб'єкт-об'єктної свободи буття і мислення в процесі ноосферогенезису. В науково-пізнавальному відношенні ноо-пізнання методологічно здійснюється способами актуалізації епістемологічної ноосфери знань, їх представлення в якості ноометричного реалогнозиса і мультіверсума знань в різних стереодинамічних реальностях їх креативного синтезу. В операційних ноосферних проектах і ноо-програмах НМНП здійснюється методами задіяння ноосферних стандартів раціональності в ноо-пізнанні: інформаційно-комунікативного, інформаційно-семантичного, інформаційно-імагінального, трансформативно-реконструкційного та інформаційно-креативного стандартів раціональності, що репрезентовані в єдиній методології ноосферного мислення і ноо-пізнанні (Капіца, 2018, б). Тому ці стандарти раціональності в ноо-пізнанні органічно включаються до всього пізнавального циклу, що здійснюється на засадах ноо-науки.

Ноосферна номонологія дослідних програм з інноваційного розвитку науки в кластерах методологічних інновацій

До ноосферної методології наукового пізнання (НМНП) входить весь метапізнавальний цикл ноо-науки від її фундаментальних принципів до розробки операційних дослідних програм зі створення ноосферних технологій. Це суттєвого розширює внутрішній «топологічний плацдарм» з ноо-методології розвитку науки і дозволяє їй піднятися на рівень ноо-науки. Окрім 5-и її основних «класичних» складових (засади, поняття, закони, теорія, ідеї – П.В. Копнін) ноо-наука потребує свого фундаментально-методологічного розвитку у її відповідних інноваційних складових. А саме – логіка розвитку науки і ноосферного зросту знань, інноваційні топоси ноо-науки, дослідні програми розвитку ноо-науки (Ноо-НДП), система управління базою знань (СУБЗ) і створення СУБЗ Ноо-НДП, інформаційний ресурс наукових інновацій, методологічний компонент регулювання розвитком ноо-науки, інфосфера ноо-науки та епістесфера ноо-пізнання, ноосферний зв'язок знань, метасистемні переходи в управлінні ноо-наукою і ноо-реальністю (Капіца, 2018, а). Своєї завершеності НМНП набуває способами задіяння логономосів в ноо-наукових дослідних програмах, що реалізуються у відповідних регулятивно-методологічних номонологіях (РМН) створення ноо-

технологій в їх операційно-методичних НТ-праксісах і проектних ноо-інноваціях. Подібна РМН репрезентує себе на двох рівнях інноваційного розвитку науки в її ноонауковому модусі, а саме – інноваційно-випереджальної рефлексії (аферентивно-рефлексивна методологія) і практичної розробки інноваційних науково-дослідних програм із подальшим проведенням інноваційних досліджень (ІНДП-ІД). На першому рівні встановлюється загальна номонологія виявлення та реалізації латентного знання («сущезнання») у відповідних «методологічних номосах знань», а на другому рівні встановлюється «конкретно-логістична номонологія» через практичну дію «логономосів знань» у своїх кластерах-розділах в процесі розроблення і здійснення ІНДП-ІД [7, с.29-30]. А саме:

А. Перший рівень інноваційно-методологічної рефлексії (рефлексивно-аферентивна методологія). Вона представлена в такій послідовності:

«Поглиблююче знання (нисходить до сутності «сущезнання») → генетичний зв'язок знань (ноосферно-родове) → знання, що піднесено зростає (підноситься у вищі виміри) → стандарти раціональності → паттерн-матричне представлення знань → ноосферний тип мислення (ноо-мислення) → методологічні номоси знань»

Б. Рівень розробки науково-дослідних програм (проектів) і проведення інноваційних досліджень. Відповідна гносеометрика представлена в номонології 5-ти кластерів і в контексті 5-ти розділів ІНДП-ІД, що утворюють логістичну і номонологічно-детерміновану послідовність. В її логономосах практично і реалізується програмований зріст знань в їхній епістемологічній безперервності. А саме:

1. Кластер логономоса КЛН-1. У його функціоналі розробляється перший розділ *«Методологічні інновації в розробці науково-дослідних програм»*: аналіз досягнутого рівня за темою дослідження, нові ідеї, гіпотези, запропоновані тези і пропозиції, характер інновацій, нові методологічні підходи й інноваційні методи вирішення наукової проблеми тощо.
2. Кластер логономоса КЛН-2, у функціоналі якого розробляється другий розділ ІНДП-ІД *«Інновації ноосферно-наукового світорозуміння, репрезентовані в номосах методологічної рефлексії»*.
3. Кластер логономоса КЛН-3, функціонал якого орієнтований на розробку третього розділу ІНДП-ІД *«Інноваційні способи і форми організації інноваційного*

дослідження в конфігураторах ноосферного мислення, номосах ноознань, паттернах і матрицях ноо-пізнання».

4. Кластер логономоса КЛН-4. Його функціонал охоплює розробку проблеми *«Ноосферно-пізнавальна методологія розвитку інноваційно-дослідних здібностей»* на основі суб'єктно-творчої самореалізації.
5. Кластер логономоса КЛН-5. Цей функціонал має переважно методичний контент: *«Операційно-аналітична і процедурно-регулятивна методика складання НДП-ІД у ноосферно-технологічних НТ-практиках з проектних інновацій».*

Тоді за вектором дії першого логономоса у кластері «методологічних інновацій» визначається НДП, у яких розробляються необхідні наукові програми для проведення інноваційних досліджень (НДП-ІД). Вектор дії другого логономоса у КЛН «ноосферно-наукової методологічної рефлексії» реалізується через методологічний пошук при створенні необхідних інновацій на другому етапі НДП-ІД. На третьому етапі розробляються релевантні методи, способи і форми, що активують дію логономоса в конфігураторах ноосферного мислення і ноопізнання. Дія 4-го логономоса розгортається в напрямі розробки інноваційної методології із цільовою стратегією її реалізації в ноосферних програмах, а в дії 5-го логономоса – в технологічних НТ-практиках і проектних ноо-інноваціях зі створення ноосферних технологій. Подібне НТ-виробництво може приймати характер інноваційних науково-технічних комплексів (НТК), ноосферно-виробничих систем (НВС) та ноосферополісів.

Розробка ноосферно програмованої методології безперервного зросту наукових знань в нооментальних конструктах, паттернах і ноо-конфігураторах випереджальної аференції та в онтосах їх ноо-реалізації

Епістемологічний рух знань в їх опредмеченому і неопредмеченому стані здійснюється за виявленими векторами діючих логономосів у кожному кластері встановлених методологічних інновацій науки. З урахуванням цієї регулятивної методологічної дії дослідна програма стає номонологічно програмованою і здатна до інверсійного руху знань. А саме: дедуктивно – від їх універсального стану (в універсальному реалогнозисі – УРГ) до центрального стану (центроверсії) в якості наукового знання (в епістемологічному реалогнозисі наукових знань – ЕРГ) за траєкторією «зверху – вниз». Та індуктивно – від природного об'єктознання (природних ноосфер як «онтогнозисів») до епістемологічного Центроверса наукових знань (в їх інформаційно-польовому

об'єднанні «космонооса») і до їх універсального стану в Мультиверсі за траєкторією «знизу – вверху» з підняттям на вищі рівні та онтологічні виміри. В нашому випадку інноваційного розвитку науки на основі прогресивного і безперервного зростання наукових знань цей ноосферний метапроцес можна прослідити у відповідних номонологічно програмованих кластерах за дією конкретних логономосів.

Так, за вектором першого логономоса КЛН-1 – це *випереджально-аферентивне ментальне усвідомлення необхідності розробки методологічних інновацій у номонологічному кластері першого розділу програми НооНДП₁*. Подібне стосується, насамперед, визначення інноваційних знань (ідей, підходів, методів, тез і гіпотез) при переході від їх загальнотеоретичного характеру (представленого в універсальному реалогнозисі – УРГ) до епістемологічного реалогнозиса (ЕРГ) ноонаукових знань: УРГ → ЕРГ. В першому розділі НооНДП₁ вони програмуються в локусі (локалізованості) конкретного онтогнозиса (ПРОЛОГ – програмуючий локус онтогнозиса) в якості рефлексивних інтенцій суб'єкта – ПРОЛОГ (РІНС). Вони є «усвідомленими інтенціями» в тій мірі, в якій є «програмовано визначеними» в певному локусі інноваційного пошуку ноонаукових знань.

За вектором дії другого логономоса КЛН-2 визначаються інновації ноонаукового світорозуміння через *поняттєву морфологізацію менталорефлексивності суб'єкта як його «суб'єктогнозиса» випереджально-аферентивних знань з конструктивною інтенцією їх представлення в предметних формах та об'єктній локалізації в якості інноваційного онтознання (онтогнозиса)*. Їх основні морфоконструкти і методи представлення наступним чином:

(1) морфоконструкт виділення загально-епістемологічної аферентивної онтореальності (АФОР) інноваційних ноо-знань суб'єкта – АФОР (ІНЗС); в цьому випадку свою конкретну дію проявляє номос методологічної рефлексії (НМР), що активується за методом онтореальнісної аференції;

(2) морфоконструкт здійснення імагінаційного прогнозису об'єктоонтосів (ПРОГОН-імагінація) ноо-знань суб'єкта – ПРОГОН (ІНЗС); конкретний номос методологічної рефлексії (НМР) задіюється за методом онтооб'єктної імагінації;

(3) створення морфоконструктів неактивованих конфігурацій в якості об'єктоонтосів (НЕАКОН) інноваційних ноо-знань суб'єктів – НЕАКОН (ІНЗС); відповідний номос методологічної рефлексії (НМР) задіюється за методом морфопонятійних конфігурацій.

Програмні локуси потенційних онтогнозисів АФОР, ПРОГОН і НЕАКОН можуть бути представлені у відповідних програмах: ПРОЛОГ(АФОР), ПРОЛОГ(ПРОГОН), ПРОЛОГ(НЕАКОН). Програмно-номонологічне ускладнення морфоконструктів по мірі зросту наукових знань здійснюється у тренді: випереджальна аференція → варіативна імагінація → понятійні морфоконструкти → понятійні комплекси (паттерни). Виникнення понятійних комплексів у запису (опису) інформаційно-семантичних паттернів (ІСП) фіксується у 3-му розділі НооНДП.

За вектором дії третього логономоса КЛН-3 здійснюється конкретизація інноваційних способів і форм організації знань у третьому розділі дослідної програми НооНДП₃ через *приведення загального нооментально-епістемологічного руху знань (НЕРЗ) до конкретних конфігураторів ноосферного мислення і ноо-пізнання*. А саме – до нооментальних паттернів (НМП) у їх певній організації – сходженні «від абстрактного до конкретного»: ЕРГ (епістемологічний реалогнозис) → ПРОЛОГ (програмований онтогнозис) → → НЕРЗ → НМП конфігурованого знання. Тоді загальний нооментальний рух знань НЕРЗ (в універсальному та епістемологічному реалогнозисі УРГ та ЕРГ) здійснюється в нооментальній конфігурації паттернів (НМП) і цей рух номонологічно спрямовується та регулюється за методом трансформативної реконструкції. Йому є співвідносним трансформативно-конструкційний стандарт раціональності (ТКСР), котрий організує ноосферне мислення і ноо-пізнання до рівня ноосферних знань (Капіца, 2018, б). Оскільки вони носять суб'єктно-об'єктний характер епістемологічної єдності буття і мислення, то у своєму трансформативно-конструкційному зрості номонологічно зорієнтовано на власну онтооб'єктну реалізацію в актопроекційних локусах (АПРОЛ) при переході від нооментальних паттернів (НМП) до дійсної онтореальності, що програмована в морфоконструктах ПРОЛОГ. В конфігурації нооментальних паттернів цей ноо-процес організується у послідовності наступних ТКСР-переходів від «суб'єктогнозиса» до програмованих локусів «онтогнозиса» та «об'єктогнозисів» дійсної реальності (Капіца, 2020). А саме:

МНП (АФОР) → МНП (ПРОГОН) → МНП (НЕАКОН) → НМП (АПРОЛ).

І в кінцевій фазі це суб'єкт-об'єктний ТКСР – перехід:

АПРОЛ – менталопаттерн → АПРОЛ – ноосферна онтореальність.

Перехід до такої ноосферно-програмованої онтореальності, що предстает як онтогнозис ноо-реальності, потребує відповідних нооментальних здібностей (НМЗ) для актопроекційної реалізації ноо-паттернів у ноо-дійсність. Це репрезентується у 4-му розділі дослідної програми НооНДП₄.

Цей 4-й розділ ноосферної дослідної програми НооНДП₄ розробляється за вектором дії четвертого логономоса КЛН-4 і в якості інноваційно-методологічної інновації *репрезентує ноосферно-пізнавальний процес онтогностичної суб'єктизації дійсності через програмування зросту знань методом встановлення їх «інноваційного фокалу» та «інноваційного форсайта» ноо-знань*. Поява подібної здібності у творчого суб'єкта є результатом його креативної самореалізації та постійній орієнтації «на перспективу» у розвитку інноваційно-дослідних здібностей (ІДЗ), що представлена його креативною якістю до встановлення «інноваційного фокалу» в прогнозі майбутніх знань в їх інформаційній детермінації ІДЗ (ІФІД) в процесі програмовано-творчої самореалізації (ПТСР).

Спочатку цей процес носить форму ПТСР – суб'єктизації дійсності, а з розвитком ІДЗ до рівня нооментальної здібності (НМЗ) може *досягати «інноваційного форсайту» в ноосферній номонології програмованого зросту знань* (вже як ноо-знань) – НМЗ (ІФНН). Подібний процес програмовано-творчої самореалізації приймає форму ПТСР – об'єктизації. Тобто, тут присутня загальна динаміка в розвитку інноваційних здібностей творчих суб'єктів: ІДЗ (ІФІД) → НМЗ (ІФНН) як креативно-ноосферного переходу від створення суб'єктивних нооментальних паттернів до об'єктних локусів їх онтологічної реалізації. А саме: ПТСР (S) → ПТСР (Об). Але при такому суб'єкт-об'єктному ПТСР-переході, якщо врахувати попередні розділи дослідної програми НооНДП₄, розвивається ще ряд інноваційно-дослідних здібностей ІДЗ (ІФІД) в номонології їх розвитку до нооментальної здібності НМЗ (ІФНН). Серед них:

1. ІДЗ до *створення суб'єктних актопроекцій, номонологічно орієнтованих на їх реалізацію в об'єктних проекційних онтолокусах АПРОЛ*, в котрих втілено аферентивно-випереджаюче знання (АВЗ). Сформований номентальний паттерн НМП АПРОЛ(АВЗ) може бути актуалізований, наприклад, в актопроекціях онтолокусів методом інформаційно-квантової актуалізації АВЗ в реальній дійсності (ІКВАРД) у напрямі створення програмованих онтооб'єктів (онтосів) ноо-реальності. Відповідний інформаційно-семантичний імпрінт (ІСІ) для програмування денотується у вигляді:

НМП АПРОЛ (АВЗ) → ІДЗ (ІКВАРД)

2. Інноваційно-дослідна здібність до *креативної генерації ІДЗ(КРЕАГЕН) аферентивно-випереджаючого знання (АВЗ) у первинній формі інтенційно-ментальних імпульсів (ІМІ)*. Ці первинні інтенції КРЕАГЕН(ІМІ) можуть нарощуватись, акумулюватись та поняттєво морфологізуватись в АВЗ для подальшої інформаційно-квантової актуалізації (ІКВАРД) в актолокусах АПРОЛ і

створення з цих проєкцій вже реальних інноваційних об'єктоонтосів реальної дійсності (ІНООРД). Імпрінт (ІСІ) для інформаційно-семантичного програмування наступний:

ІДЗ КРЕАГЕН(ІМІ) → ІДЗ(ІКВАРД) → ІДЗ (ІНООРД).

3. ІДЗ до створення практичних рефлексивно-епістемологічних моделей ІДЗ (ПРЕМ) в актопроєкціях (морфоконфігураціях) онтолокусів АПРОЛ з їх подальшою розгорткою в об'єктоонтосах ПРЕМ(ІНООРД) та представленням в реальних онтомоделях РЕОМ (ІНООРД). В семантиці імпрінтного запису:

ПРЕМ(АПРОЛ) → ПРЕМ (ІНООРД) → РЕОМ (ІНООРД).

На цій стадії розвитку інноваційно-творчої здібності творчого суб'єкта встановлюється його «інноваційний фокал» ІДЗ (ІФІД), що має суб'єкт-об'єктний діапазон програмовано-творчої самореалізації ПТСР(S) → ПТСР(Об) у відповідному аферентивно-моделюючому знанні, а саме:

загальне АВЗ → моделююче АВЗ → об'єктне АВЗ (ІФІД) в реальних онтомоделях (РЕОМ).

4. Інноваційно-дослідна здібність до *створення метатеоретичних конструкцій (МТК) практичного значення з їх «когнітивним приведенням» до ноосферних дослідних програм (НооНДП)*, в котрих можлива розробка і реалізація їм відповідних ноосферно-технологічних НТ-практисів. В ноосферних програмах ці МТКНооНДП у відповідних НТ-практисах метатеоретичної розробки набувають конкретної форми морфооб'єктних конфігурацій, а створені локуси їх програмованих онтогнозисів (ПРОЛОГ) стають реальністю. Серед них – реальнісні онтомоделі доповненої і підвищеної вимірності (РЕОМ), часопросторові морфокомпозиції з різною темпоральністю і континуальністю (відповідно до програмно заданого «інноваційного форсайта» як «програмованої перспективи» морфокомпозиції – ППМК), фрактальні морфооб'єкти направленої розвитку (ФМОНР), програмовані фрагменти складних (і понадскладних) онтоконфігурацій – ПФСОК. В останньому випадку інноваційно-дослідна здібність (ІДЗ) творчого суб'єкта здатна працювати в ноо-ментальному режимі «інноваційний композитрон» самогенерації метакомпозиційних конструкцій у складі вищевиявлених конфігураторів. А саме: ІДЗ (РЕОН → ППМК → ФМОНР → ПФСОК) → НМЗ як ноо-ментальна здібність до регулювання часопросторової перспективи через програмовану зміну «інноваційного фокалу» та встановлення необхідного «інноваційного форсайту» НМЗ (ІФІД, ІФНН) з переходом від інноваційної детермінації (ІД) процесів до їх програмування в системі ноосферної номонології (НН). Повноцінно ця нооментальна здібність

реалізується в інноваціях зі створення реальних ноосферних проєктів (згідно 5-го розділу ІннНДП).

5. Високорозвинена інноваційно-дослідна здібність (ІДЗ) в якості нооментальної здібності (НМЗ), що дозволяє створювати НооПроекти на основі розробленої метатеорії і реалізовувати їх в ноосферних науково-дослідних програмах НооНДП на *регулятивно-метасистемних (РМС) засадах ноо-методології та ноо-номології програмованих локусів онтогностичних конструкцій ПРОЛОГ*. Подібна ІДЗ в якості НМЗ дозволяє творчому суб'єкту забезпечити Ноопроект як регулятивну метасистему всіма необхідними РМС-номологіями і методами у всіх 5-и кластерах (розділах) ноосферної програми НооНДП(РМС) в програмованому локусі ПРОЛОГ. А саме:

(1) В системі РМС ПРОЛОГ-1 у кластері КЛН-1 розробляється первинний нооментальний паттерн (НМП) актопроекційних локусів (АПРОЛ), котрий в якості висхідного ноо-проектного зразка НМП АПРОЛ пропонується для інформаційно-квантової актуалізації в реальній дійсності (ІКВАРД).

(2) В системі РМС ПРОЛОГ-2 у кластері КЛН-2 визначаються первинні інтенції ментальних імпульсів (ІМІ) аферентивно-випереджаючого знання (АВЗ), котрі в якості ноо-проектного зразка ІМІ АВЗ можуть ставати тими інноваційними онтосами реальної дійсності (ІНООРД) у вигляді конкретних онтооб'єктів як опредмечених інновацій. За технологією hi-teck це можна здійснити способом інформаційно-квантової генерації онтооб'єктів з наперед заданими властивостями і з додатковою рівневістю та вимірністю.

(3) В методологічно-регулятивній системі ПРОЛОГ-3 у кластері КЛМ-3 розробляються проектні зразки практичних моделей онтооб'єктів в їх різних актопроекціях і морфоконфігураціях, що залежить від встановленого «інноваційного фокалу» (ІФІД). Реальні моделі (РЕОМ) приймаються до технологічного втілення в якості проектних ноо-інновацій в реальній дійсності ІНООРД (ІФІД) з наперед встановленим «інноваційним фокалом».

(4) В системі РМС ПРОЛОГ-4 у кластері КЛН-4 створюються проектні взірці ноосферних технологій, що випробовуються у відповідних НТ-практиках.

(5) ПРОЛОГ-5 своєю метою має створення цілісного НооПроекта у кластері КЛН-5 в ноосферній номології «інноваційного форсайта» (ІФНН). В такій регулятивній метасистемі РМС ІФНН за програмою НооНДП повинні реалізуватись всі ноо-проектні розробки в якості закінченого і цілісного результату. Він представлений «науковою реальністю», що стає не тільки

«програмним продуктом» реалізації НооНДП, але й онтологічним здійсненням НооПроекта в якості дійсної реальності науки і ноо-науки. Як ноонаукова реальність вона має додатковий онтологічний вимір ноо-знання і ноометричний вимір реалогнозиса дійсного буття науки. В інформаційно-квантовому вимірі – це інфореалогнозис ІКВАРД, а в ноосферно-інноваційному вимірі – ноореалогнозис ІНООРД, в котрому реалізуються НТ-практиси з проектних ноо-інновацій.

Обговорення

Тому виходячи з вищесказаного, перспективні дослідження з урахуванням інноваційного розвитку науки на засадах ноосферного світорозуміння і методології ноо-пізнання можна здійснювати у напрямі створення умов для поглиблення і розширення базису у зрості ноонаукових знань та інноваційних можливостей самої ноо-науки. Досвід автора у розробці даної проблеми дозволяє рекомендувати в якості найбільш перспективних тем з ноосферних досліджень наступні питання: в теоретичному відношенні – це (1) дослідження ноосферних ноо-пізнавальних онтологій зі створенням програмованих локусів втілення онтичних потенціалів буття (в потенційній можливості) в реальнісній онтоси активно-діючих об'єктів. А надалі – (2) ноонаукове дослідження номонології онтогносеологічного процесу управління реальністю через дію ноосферного фактору, котрий актуалізує ноо-суб'єкт. В практичному відношенні – це створення ноосферних технологій за методологією енактивного виробництва інновацій через активно-пізнавальні дії (enactio) ноо-суб'єктів. Розробка освітніх технологій в інноваційних НТ-практисах та енактивних методик ноо-освіти. Проективні кластери та кластерні логономоси, що представлені вище, і можуть бути реалізованими за певними конкретними ноо-програмами впровадження ноосферних інновацій.

Висновки

Коротке резюме-висновок полягає в тому, що інноваційний розвиток науки в її «ноосферній перспективі» перетворює первинну природну дійсність на наукову реальність, що здатна розвиватись не тільки еволюційно, але й програмовано. Як «наукова дійсність» вона має додаткову ступінь «онтогносеологічної свободи», що набувається через суб'єкт-об'єктну єдність буття і мислення. З цим вона стає здатною до саморозвитку в разі саморегульованого ноосферогенезису і на власному ноосферно-науковому базисі забезпечує інноваційний прогрес людства, соціуму і культури.

Список джерел інформації:

- Агацци, Э. (2009). Переосмысление философии науки сегодня. *Вопросы философии*, 1, 40-42.
- Гивишвили, Г.В. (2008). Темная энергия и «сверхсильный антропный принцип». *Вопросы философии*, 3.
- Капіца, В.Ф. (2020). Ноосферно-методологічні засади інноваційного дослідження в програмно-номонологічній реалізації ноосферного зросту знань. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії: збірник наукових праць*, 30, 23-32.
- Капіца, В.Ф. (2019). *Філософія і методологія ноо-науки: дослідні програми з ноосферних технологій та їх НТ-практиси в проектних інноваціях. Книга 4*. Кривий Ріг: Видав. центр.
- Капіца, В.Ф. (2018, а). *Філософія науки: інноваційна методологія та епістемологія ноосферного зросту знань. Книга 3*. Кривий Ріг: Видав. центр.
- Капіца, В.Ф. (2016). *Філософія науки та ноосферно-наукові інновації в мисленні і пізнанні. Книга 1*. Кривий Ріг: Видав. центр, 2016.
- Капіца, В.Ф. (2018, б). *Філософія науки як ноосфера інноваційного мислення і пізнання. Книга 2*. Кривий Ріг: Видав. центр.
- Князева, Е.Н. (2014). *Энактивизм: новая форма конструктивизма в эпистемологии*. Москва: Центр гуманитар. инициатив.
- Лакатос, И. (1995). Методология научных исследовательских программ. *Вопросы философии*, 4.
- Хакен, Г. (1998). *Синергетика: иерархия, неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах*. Москва: Мир.

European Scientific e-Journal

EU, Czech Republic, Hlučín-Bobrovníky

Publisher
Anisiia Tomanek OSVČ

Right to conduct publication activities
IČO: 06463371

Date of Issue
December 25, 2021

European Scientific e-Journal

ISSN: 2695-0243

ISSUE 9 (15)
December 25, 2021

EU, Czech Republic, Ostrava-Hlučín

ISBN: 978-80-908353-4-4

DOI: 10.47451/col-09-2021-015